

KISKŐRÖS MÚLTJÁBÓL

A kiskőrösi történetírás hivatalos lapja — Várostörténeti folyóirat — Megjelenik kéthavonta — ISSN 2676-8461

Előfizetési árak:
Szabadon hozzáférhető
www.psvkkiskoros.hu

Felelős szerkesztő: **Turán István**
Felelős kiadó: **Turán Istvánné**
Kiadja: **Petőfi Sándor Városi Könyvtár**
6200 Kiskőrös, Petőfi tér 4/b

A lap szellemi részét illető közlemények
a szerkesztőséghez küldendők:
konyvtar@psvkkiskoros.hu

A tartalomról: Turán István – Kiskőrös küzdelme a volt segesvári Petőfi szoborért; Fodor Tamás – Egy sportvezető, akit háromszor választottak képviselőnek Kiskőrösön - Krasznay Ferenc felemelkedése és tragédiája (Első rész); Bella Tibor Zoltán - Menekültek Kiskőrösön az első világháborút követően (Második rész); Turán István – Két nyílt levél Jókai Mórhoz; Lapszemle – Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Kiskőrös küzdelme a volt segesvári Petőfi szoborért

„Messze Erdélyben a fehéregyházi sík mezőt bizonyára már hóval fűtta be a tél. A fehér szemfedő, amely a dermedt föld ravatalán omlik el, egy titáni lélek hét évtizede porladó hamvait takarja. Petőfi, a magyar nemzet Tyrtaiosza, álmodik a segesvári vár alatt és álma rettenetes lehet. Ne csodálkozzatok, ha valahol a fehéregyházi mezőn megmozdul a föld, ha vad, vulkanikus erő dobban ki mélyéből és megrepeszi a szelíd lankást és tűzhányó hegyet tornyosít a szomorú erdélyi égre... Petőfi lázadó haragja tör ki onnan, ismeretlen sírjából, hogy szétrúgja azt a silány abroncsot, amely elkötötte Erdélyt Magyarországtól. Ő tör fel kemény homlokával hét évtized földkoporsóját, hogy mint a szellemzáró palackból kiszálló dzsinn az egekig magasodva zengje, harsonázza és mennydörögje a világba a magyarságot, az ő nemzetét és az emberi igazságot meggyalázó merényletet. Mert lehet-e oláh föld az a hely, amelyet Petőfi áldozati vére szentelt meg? Ha Erdély felé néztek, magyarok, csak erre kell gondolnotok, csak erre gondoljatok és új bizalom és új erő és új hit áradó tüze lobbantja föl alvadt véreket. Gondoljatok arra, hogy Petőfi ott maradt az erdélyi földben, elporladt szíve elvegyült a fehéregyházi sík rögével, hogy örök erjesztője legyen a régi, nagy és szétbonthatatlan Magyarországnak.”¹

Ezzel az irredenta képpel kezdődik az a fgyelemreméltó írás, amely 1921. november 13-án jelent meg a *Pesti Hírlap* hasábjain. A cikket a korábban már hivatkozott Pakots József író, a Petőfi Társaság tagja jegyezte, és azzal kapcsolatban próbált érveket felsorakoztatni, hogy az első erdélyi román betörés alkalmával Budapestre menekített segesvári Petőfi szobrot igenis fel kellene állítani vala-

Petőfi Sándor szobra Segesváron, előtérben az alkotó, Köllő Miklós (Kiskun Múzeum)

¹ Pakots József: A segesvári Petőfi szobor Budapesten. In: *Pesti Hírlap*, 1921. november 13. 2. o.

hol a fővárosban, nem pedig hagyni különböző raktárépületek lomjai között porosodni. Köllő Miklós² székely szobrászművész 1897-ben készült alkotása valóban többet érdemelt, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy micsoda ‚kalandos’ úton került Segesvárról a trianoni határokon belülré. 1916-

Dr. Porst Kálmán
igazgató

dr. Porst Kálmán igazgató (Kiskun Múzeum)

ban maga a város polgármestere táviratozott a kultuszminisztériumba, mivel attól tartott, a közeledő román csapatok aligha kímélnék meg a műalkotást. Az intézkedés nem maradt el, a számos erdélyi műkincs közé bekerült a szobor is, hogy aztán vasúton érkezzen új, ekkor még ideiglenesnek szánt állomáshelyére. Közben a szállítónaplókba hiba csúszhatott, ugyanis a főváros helyett a vagon a Dunántúlra került, ahol egy kisebb állomáson lekapcsolták a szerelvényről és nem tudva mihez kezdeni vele, egy holtvágányra tolták, ahol hat héten keresztül elfeledve várta további sorsát. Különös, hogy sorsa mennyire hasonló volt a megszállás elől menekülő magyarokéhoz.³

Amikor végre megtalálták, felszállították Budapestre és a Bajza utcai mesteriskolában helyezték el. 1918-ban szerették volna visszaszállítani Segesvárra, ám a háborús vere-

ség és a forradalmak miatt végül ez a szándék meghiúsult. A megszállás alatt a román állam a többi elszállított erdélyi érték mellett a szoborra is benyújtotta igényét, azonban köszönhetően Harry Hill Bandholtz amerikai tábornok határozott fellépésének, lefoglalásuk és visszaszállításuk elmaradt. Petőfi szobra ezután került a Hungária magyar műérc öntöde Szabó József utcai műhelyébe,⁴ ahol aztán elfeledve várta jobb sorsát éveken át, mire Pakots József szót emelt az érdekében.⁵ Ahogy írta: „[...] engem mélyen megrendített szomorú új találkozásom a Petőfi-szoborral. És ez az érzésem támadt, hogy kegyeletlenség, sőt egyenesen szégyenteljes bűn tovább is ott hevertetni lom gyanánt. Petőfi szobrát gyorsan megfelelő helyre kell állítani Budapesten. A nemzet most készül Petőfi születése százados évfordulójának megünneplésére. Akár a kultuskormány, akár a főváros vagy maga a Petőfi Társaság azonnal tegyen meg minden intézkedést, hogy Köllő Miklós gyönyörű alkotása Budapest egyik szabad tereit díszítse. Talán a Gellért-hegy valamelyik sziklaormozatán lehetne legméltóbb helyet kikeresni számára. Petőfi alakjának egész mozgása, kinyújtott jobbjának gesztusa arra utal, hogy magaslati helyre állíttassék. Ahogy a segesvári várból lemutatott a fehéregyházi síkra, így mutasson a Gellért-hegy ormáról a távoli Erdély felé, hogy örök mementója legyen az irredentizmus szívünkben égő, agyunkban zaklató s öklünket feszítő gondolatának.”⁶

Ez volt hát az út, amelyet a szobor 24 éves fennállása alatt bejárta, azonban bizonyára a korábbi főtitkár sem gondolta volna, hogy szavai micsoda visszhangot fognak kelteni. Mivel ugyanis Budapest már 1882 óta rendelkezett Petőfi szoborral, így rövid idő alatt több vidéki, jellemzően a költő életében szerepet játszó település is benyújtotta igényét Köllő Miklós Petőfi-jére. Ezek között a települések között pedig ott volt Kiskőrös is. Némi leegyszerűsítéssel, a szobor már szerepelt a történetünkben, egészen pontosan felállításának évében, 1897-ben, a *Halas és Kis Kőrös* című hetilap sikertelen adománygyűjtési kísérlete kapcsán.⁷ Jelen esetben azonban a körülmények igencsak mások voltak.

Korábban említettük, hogy a békeszerződés aláírásának évében a helyi Petőfi szoborbizottság tevékenysége tkp. megszűnt, a befolyt összeg valós értéke pedig a töredékére esett vissza. Ilyen állapotok közepette jutott

el a fent idézett cikk a községbe, ahol a helyi újság hasábjain egy hétre rá felhívás jelent meg a bizottság tagjainak címezve: „[...] az elalélt bizottságot fel kell ráznunk, mert elérkezett a cselekvés ideje, amikor a gondolkodási idő napokig tarthat, de semmiképpen nem hetekig. [...] Pakots József a Pesti Hírlapban megemlékszik a segesvári Petőfi szoborról [...] s mivel méltóbb helyet nem talál neki, Budapesten akarja elhelyezni a Gellért-hegy valamelyik ormán. Az előkészületek folynak szép csendben mindenütt, csak mi alszunk úgy, minthogy az egész dologhoz semmi közünk sem volna. A mi hangunkat, a mi szavunkat nem hallják sehol, pedig Petőfi Sándor Kiskőrösön született. [...] Nem akarunk a Petőfi szoborbizottság munkájának irányát szabni, de kérjük annak vezetőit, hogy mielőbb élesszék fel a bizottságot, s kezdjék meg a munkát, melyet tovább halogatni nem lehet, hacsak nem akarunk a tunyaság és a nemtörődomség bűnébe esni.”⁸

Az udvariasan ható szövegkörnyezet ellenére kemény szavak voltak ezek, nem véletlenül nem vállalta névvel a szerzője. Ennek ellenére állításai megfeleltek a valóságnak. A centenáriumi év rohamosan közeledett, s a bizottság a gyűjtés elapadása óta mindössze annyit ülésezett, hogy az azóta elhalt tagokat törölte névsorából. Az imént idézett írás viszont elérte a kívánt hatást, két nap múlva Melczer Gyula főszolgabíró összehívta a tagságot, és arról döntöttek, hogy megteszik a szükséges lépéseket a segesvári Petőfi szobor Kiskőrösre kerülése érdekében, „[...] legalább arra a rövid időre, amíg az oláhok pünkösdi királysága tart, hadd díszítse Kiskőrös piacát halhatatlan szülöttének impozáns szobra. Miután majd csak a magunk erejéből fogunk egy olyan szobrot felállítani, amely méltó lesz Petőfihez, és méltó lesz Kiskőröshöz.”⁹

December 8-án tartották meg a közgyűlést, amely 10 tagú intézőbizottságot választott az operatív, és a 100 éves évfordulóhoz kapcsolódó ügyek vitelére, továbbá elfogadták (és később kinyomtatott formában is sokszorosították) azt a Zoltán János által összeállított tervezetet, amelynek leglényesebb pontjai az alábbiak voltak. Kiderült belőle, hogy az 1918-ban megkezdett adománygyűjtés végül 31.000 koronáig jutott, „[...] ám közbejött a világháború s ennek, s az ezt követő forradalmaknak minden alko-

² Köllő Miklós (1861-1900) székely szobrászművész volt, legismertebb alkotásai az 1897-ben felállított segesvári (ma kiskunfélegyházi) Petőfi szobor, az 1899-ben felállított madéfalvi veszedelem emlékművén található turulszobor, valamint a Millenniumi Emlékmű IV. Béla szobra.

³ Pakots József: A segesvári Petőfi szobor Budapesten. In: Pesti Hírlap, 1921. november 13. 2. o.

⁴ Ugyanitt tárolták a kommun alatt leszerelt városligeti Habsburg királysobrokat is.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Halas és Kis Kőrös, 1897. május 2. 1. o.

⁸ Felhívás a Petőfi szobor-bizottsághoz. In: Kiskőrös és Járása, 1921. november 20. 2. o.

⁹ Kiskőrös és Járása, 1921. november 27. 2. o.

tó munkát kizáró megpróbáltatásai közepete egyrészt, másrészt pedig az egyre növekvő drágaság miatt gondolni sem lehet többé arra, hogy az együvé gyűlt 31.000 koronából, vagy akár ennél jóval nagyobb összegből is a község új és a réginél impozánsabb szobrot emelhesse.¹⁰ Emellett kérték, hogy Kiskőrös legyen az 1922-23-as Petőfi centenárium ünnepeinek központi helyszíne, illetve a segesvári Petőfi szobor Kiskőrösön kerüljön felállításra. Ennek érdekében „számítottak” a kormány, a Petőfi Társaság, az irodalmi társaságok, a tudósok és írók, „legelsősorban azonban” a sajtó támogatására. Ez utóbbi már csak azért is érdekes, mert a későbbi történelem ismeretében kijelenthetjük, hogy ha volt olyan célcsoport, amelyet nem igazán sikerült a kiskőrösieknek megszólítani, azok pont az országos sajtó képviselői voltak. Nem tudjuk, hogy az érdeklődés hiánya, vagy a kiskőrösiek késlekedése (a felhívás szövegének ki nem küldése időben), esetleg mindkettő volt-e a kiváltó oka a napilapok „hallgatásának”, de tény, hogy az 1921-es év utolsó hónapjának nagyobb lapjait szemlélve meglehetősen kevés ilyen tartalmú hírrel találkozhatunk. Valójában az első híradások a segesvári Petőfi-szoborra benyújtott helyi igényekkel kapcsolatban 1922. január 8-án jelentek meg a *Világ* és a *Magyarország* című lapokban.¹¹ Korábban, december 28-án csak a *Nemzeti Újság*, majd egy napra rá a *A Nép* című lap foglalkozott a témával, ám teljesen más szemszögből megközelítve a dolgot.¹²

Petőfi Sándor segesvári szobrának híre ugyanis időközben eljutott Kiskunfélegyházára is. Az itteni értelmiség még 1899-ben szintén azzal a céllal alapított szoborbizottságot, hogy közadakozás segítségével emléket állítson Petőfinak, ám akárcsak Kiskőrös esetében, ez a módszer az ő esetükben sem vezetett eredményre. 1921-ben aztán „[...] dr. Porst Kálmán, a Daloskör elnöke¹³ indítványt tett, hogy a költségvetésbe a Petőfi szobor alap gyarapítására állítson be a képviselőtestület 20.000 koronát s egyúttal sürgette azt is, hogy az 1899-ben alakított Petőfi szoborbizottságot, melynek tagjai nagy részben elhaltak már, újítsák meg illetve szervezzék újra. Az 1922. évi költségvetés tárgyaló bizottság ülésén újra előhozta a szobor ügyét s indítványára a bizottság a szoboralap gyarapítására ez évre 40.000 koronát javasol beállítani a költségvetésbe. A költségvetés bizottsági tárgyalásai alatt volt városunkban a Lavotta

ünnepély,¹⁴ melynek előkészítője Markó Miklós hírlapíró az ünnepély előtt meglátogatta Porst elnököt, aki fölvetette előtte azt az eszmét, nem lehetne-e a fejéregyházi síkról elhozott Petőfi szobrot, Köllő Miklós székely szobrász gyönyörű művét Félegyházán elhelyezni? Ugyanekkor megkérte dr. Porst Markót, tegyen lépéseket a Petőfi Társaság tagjainál, elsősorban is Pekár Gyula elnök, kultuszminiszteri államtitkárnál, hogy bocsássák át a szobrot ideiglenesen Félegyházának, mely várost a költő maga is szülőföldjének mondott mindig.

E tárgyalások december hó 8-án és 9-én voltak. Markó hírlapíró az ünnepély alkalmával többeknek említette a dr. Porst elnöktől fölvetett eszmét s mindenki csak helyeselt s kérte Markót a lépések megtételére. Markó Pestre menve, meg is kezdte puhatolozásait az illetékes köröknél s biztató választ kapott tőlük, december 23-án expressz levélben tudatta dr. Horváth Zoltán ügyvéddel az átadás feltételeit, mely levél alapján dr. Holló [Béla] polgármester december 23-án d. u. 5 órára összehívta a Petőfi szobor-bizottság még meglévő tagjait és dr. Porst daloskői elnököt és bemutatta a Markó Miklós levelét s határozathozatalra kérte a bizottságot. A bizottság azt határozta, hogy megkeresi Vass kultuszminisztert és Pekár államtitkár elnököt, hogy kész a feltételeket teljesíteni s az ügyet közgyűlés elé terjeszti s kéri fogja a közgyűlés hozzájárulását. A két fölterjesztés december 25-én el is ment. Ugyanakkor dr. Sallay János nemzetgyűlési képviselő is irt Pekár államtitkárnak magánlevelet, melyben kérte őt, hogy Félegyházának juttassák a szobrot. A képviselőtestület december 27-én foglalkozott a szobor ügyével s dr. Porst indítványára egyhangú lelkesedéssel elhatározta, hogy minden anyagi áldozatra kész anyagi erejéhez mérten, hogy a szobrot megkaphassa s ugyanakkor újjáalakította a szobor-bizottságot is. Ezen előzmények után lelkes emberek a sajtó terére léptek, mint Markó Miklós, Spolárits Lajos, Kneffel Béla, dr. Porst, Dongó Orbán, Madarassy László, és síkra szállottak Félegyháza igazáért és jogáért s Félegyházának követelték a szobrot.¹⁵

A kiskőrösi és a kiskunfélegyházi munkamorál közötti különbség „első ránézésre” is számottevő. Igaz, utóbbi nagyobb és lényegesen gazdagabb település volt, ez azonban nem lehetett elegendő indok arra, hogy a szülőhely szoborbizottságának mindössze egy kétségtelenül szép, de önmagában felejtethető felhívásra futotta, amely ráadásul csak

jóval később jutott el az országos hírlapokhoz. Személyes kapcsolatfelvétel, megszólítás az illetékes szervekkel nem történt, erre utal a helybeli újságíró megállapítása is újév napján: „[...] úgy tudjuk, az intézőbizottság a közeli napokban küldöttséget meneszt Budapestre megzörgetni minden ajtót.”¹⁶ Ezeket

Pekár Gyula államtitkár (Internet)

a hiányosságokat pedig nem csak mi látjuk a mából, de a kortársak is felrótták az illetékeseknek: „[...] az indoklás helyett, vagy indoklasképpen pedig lássák, mi a különbség Félegyháza és Kiskőrös között. Csak annyi, hogy Félegyháza városa bejelentette a kultuszminiszternek, hogyha neki adják a segesvári Petőfi szobrot, akkor Erdély felszabadulása után ugyanilyen műértékű szobrot állíttat fel saját költségén Segesvárott, s ezen kívül már most ötvenezer koronát ajánl fel a Petőfi-ház céljára, viszont a kiskőrösi Petőfi-szoborbizottság minapi ülésén azzal az egyhangú megállapítással kapcsolatban, hogy Kiskőrösnek, mint történelmileg hitelesített szülővárosnak nem kéri, hanem követelnie kell a segesvári szobrot, hazafiúi aggodalommal és bölcs előrelátással tárgyalták azt az indítványt, hogy a Petőfi halálának (sic!) százéves évfordulója alkalmából itt Kiskőrösön rendezendő ünnepségek költségeinek (zászlók, diadalkapu, stb.) biztosítására nem ártana országos, vagy legalább a megyére kiterjedő gyűjtést szervez-

¹⁰ A Petőfi Szobor-bizottság gyűlése. In: Kiskőrös és Járása, 1921. december. 11. 1. o.

¹¹ Világ, 1922. január 8. 13. o. továbbá Magyarország, 1922. január 8. 10. o.

¹² Nemzeti Újság, 1921. december 28. 9. o. továbbá A Nép, 1921. december 29. 2. o.

¹³ dr. Porst Kálmán (1876-1926) a kiskunfélegyházi főgimnázium igazgatója volt.

¹⁴ Lavotta János (1764-1820) a magyar verbunkos zene úttörője volt. Az említett hangversenyeket halálának centenáriuma kapcsán rendezték országsszerte.

¹⁵ Félegyházi Hírlap, 1922. január 15. 1. o.

¹⁶ Uo.

ni. Nem merjük ezt a különbséget jobban ki-domborítani, mert máris attól tartunk, hogy Félegyháza malmára hajtjuk a vizet. De a homokba sem dughatjuk előle a fejünket, sőt nagyon szeretnők meggyőzni Kiskőrös közön-ségét arról, hogy a szoborért folytatott nemes harcot üres kézzel, amelyben csak egy elfa-kult anyakönyvi lapot lobogtatunk, bajos lesz megharcolnunk.¹⁷ Nos, ebben volt „némi” igazságtartalom. Mai fogalmainkkal élve

terén, már a centenáriumi programokhoz kapcsolódva, egy ún. Petőfi matinét fognak tartani a Szarvas fogadó színháztermében, budapesti művészek közreműködésével, s ennek az estnek a bevételét szintén a szobor-alap növelésére fordították volna. Azonban az utolsó pillanatban történt valami, ami miatt a rendezvény jellege módosult. Bár sor került végül egy Petőfi estélyre a Kiskőrösi Football Club rendezésében, azonban ért-

Vass József kultuszminiszter (Internet)

talán azt is kijelenthetjük, hogy a kiskunfélegyháziak „lobbija” minden téren hatékonyabb volt, hiszen: 1. ügyesen használták a meglévő kapcsolati tőküket, 2. mertek anyagi áldozatot vállalni a szobor megszerzése érdekében, 3. a megfelelő helyre és a megfelelő időben juttatták el beadványukat, 4. ezzel a döntést közvetlenül meghozó kultusz-tárcánál és a Petőfi Társaságnál lépéselőnybe kerültek a kiskőrösiekkel szemben.

A szülőhelyen, ahol eddig „történelmi jogon” bíztak nekik kedvező döntésben, elkezdtek komolyan venni a dolgot. A *Kiskőrös és Járása* hetilapban Becsületrablás címen jelent meg egy írás, amely azonban ismételen csupán azt a kérdést járta körül, hogy miért is vehető bizonyosra, hogy Petőfi Sándor Kiskőrösön született. A cikk írója azért a végén még megjegyezte, hogy a szülőházban található márványtáblát a december 31-e felirat miatt szükséges lenne cserélni, és az új, díszes táblán már január 1-ét kellene feltüntetni.¹⁸ Közben a szoboralapra való gyűjtés is újraindult. A bizottság és az egyesületek is úgy tervezték, hogy 1921 szilvesz-

hetően kérdéseket vet fel, hogy miért a helyi labdarúgócsapat és egyesülete volt kénytelen ebben a témában megnyilvánulni, és miért nem a Petőfi-kultuszhoz százszorta inkább kötődő szoborbizottság?¹⁹ Ha megnézzük a két helyi lap vonatkozó írásait hol finomabb, hol keményebb hangnemben fogalmazott odamondogatásokkal találkozhatunk, de az eredeti program megghiúsulásának közvetlen kiváltó okait az országos sajtóban találhatjuk meg, mert a hír oda is eljutott.

Nincs lehetőségünk itt bővebben tárgyalni a kiskőrösi társadalmi egyesületi élet korabeli visszasságait, annyit azonban célszerű megemlítenünk, hogy a helyi elit már az 1890-es évek óta megosztott volt abban a kérdésben, hogy melyik kaszinó tagja lehetett zsidó, és melyiknek keresztény vallású polgár, ez pedig egy idő után elkülönüléshez vezetett. Azonban míg a „békeévekben” jobbára afféle szalon-antiszemizmusról beszélhetünk, a háború után akárcsak az országban másutt, Kiskőrösön is megerősödtek a radikálisabb antiszemita és faji nézeteket valló csoportok. Ilyen volt részben

az 1919 végén létrejött Magyar Nemzeti Szövetség helyi csoportja, de még inkább az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) és a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) helyi szervezete, amelyek 1920-ban alakultak meg, s amelyhez a helyi elit egy része is csatlakozott. Ez a tagság volt az, akik aztán annak a bizonyos Petőfi matinének az előestéjén részvételüket visszamondták. Ahogyan *Az Újság* című napilap is megírta: „[...] a gyűjtés nem várt nehézségekkel folyik tovább — a kiskőrösi ébredő magyarok magatartása miatt. Eddig az intelligencia és ebben is főleg a zsidók járultak hozzá jelentékeny adományokkal. Melczer Gyula járási főszolgabíró, a szoborbizottság elnöke ezért az akciójába bevonja a zsidóságot is, és az ébredő magyarok ez ellen demonstráltak. A bizottság Szilveszter estét akart rendezni a szoborgyűjtés céljaira, de amikor arról volt szó, hogy ezen az estélyen zsidók is szerepet kapnak, a dalárda, amely Petőfi Sándor nevét viseli, kijelentette, hogy zsidóknak nem énekelnek. A Szilveszter estét azért megtartották, s az 10.000 koronát, a zsidó kultúrestély pedig 5.000 koronát, Schwartz Sándor gyűjtése pedig 20.300 koronát jövedelmezett a szoboralapra. [...] Kiskőrös mégis azt kéri, hogy a segesvári Petőfi szobrot állítsák föl a községben, mert előrelátható, hogy a [...] várható összeg nem lesz elég.”²⁰ A helyi lap alapján annyit pontosítanánk, hogy Schwarcz Sándor gyűjtése valójában Löblovits Bernát kerületi főrabbihoz köthető, aki még karácsony előtt a szószékről felhívta a helyi zsidó lakosság figyelmét, hogy „a Petőfi szoborra adakozni hazafias kötelesség.”²¹

Ezt követően, még ha megkésve is, de január 11-én a kiskőrösiek részéről is megtörtént az első komolyabbnak tekinthető lépés a szoborügyben. A szoborbizottság kérésére Dr. Vékony Gábor ügyvéd, a *Kiskőrös és Járása* felelős szerkesztője beadványt intézett Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye a közgyűléshez a segesvári szobor és a centenáriumi ünnepek támogatása reményében. Az indítvány sikeresnek bizonyult, a megyei képviselők egyhangúan támogatták, sőt egy emlékbizottságot is megalakítottak a százéves évfordulóval kapcsolatban. Elnöke dr. Preszly Elemér főispán, alelnöke Agorasztó Tivadar alispán, a tagjai pedig Bakó Ferenc, dr. Förster Aurél, Hoffer József, Martinovits Péter, Tragor Ignác, és dr. Vékony Gábor voltak. Az előadói tisztet Rexa Dezső vármegyei főlevéltárnok töltötte be.²²

A közgyűlési támogató határozat előrelépésnek tekinthető, ellenben ne felejtjük

¹⁷ Uo. 2. o.

¹⁸ Becsületrablás. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. január 1. 2. o.

¹⁹ Petőfi estély. In: *Kiskőrös és Járása*, 1922. január 8. 3. o.

²⁰ Kiskőrös Petőfi szobra, az ébredők, és a zsidók. In: *Az Újság*, 1922. január 11. 5. o.

²¹ *Kiskőrös és Járása*, 1922. január 15. 3. o.

²² Uo.

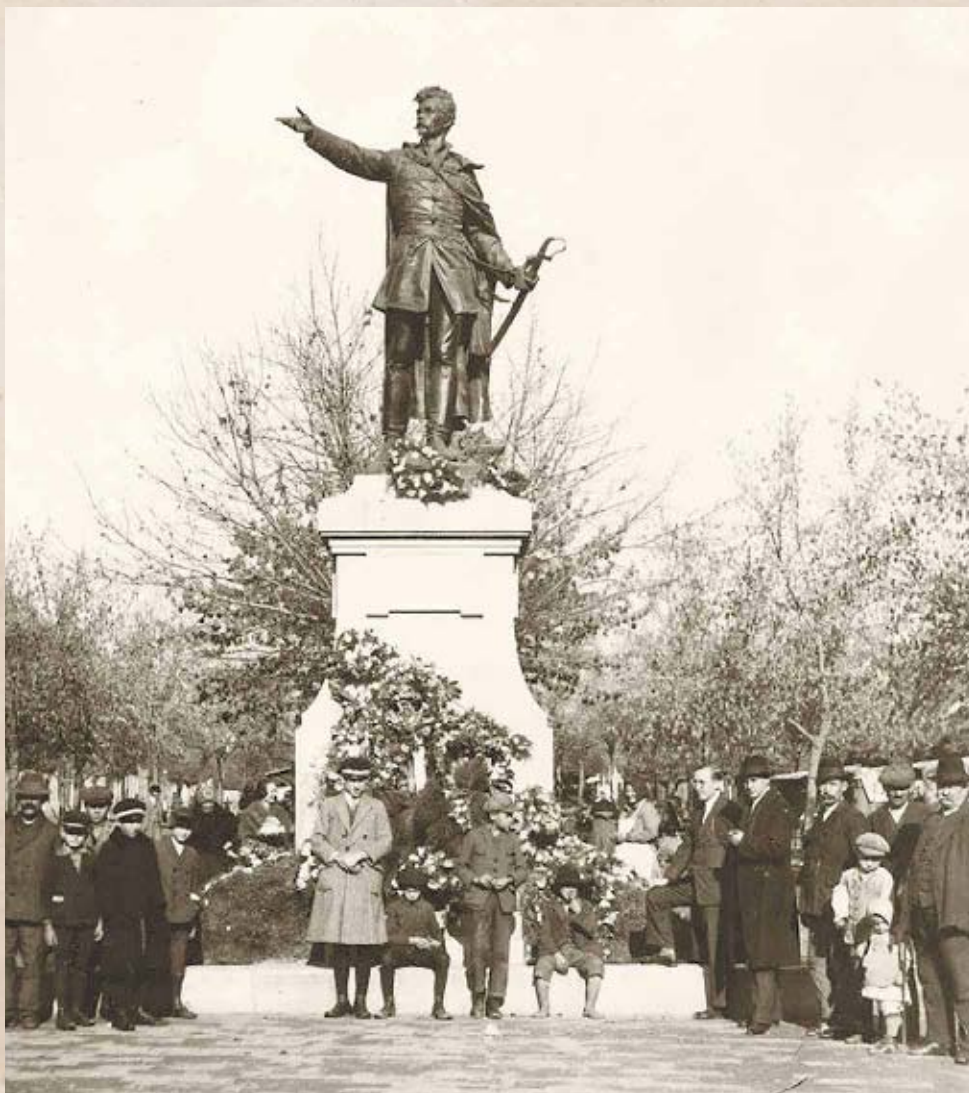
el, hogy itt mindössze arról volt szó, hogy a vármegye egy feliratot küld a kormányhoz, amelyben a kiskőrösiek támogatását kéri a szoborügyben. Éppen ezért a helyi szoborbizottság más oldalról is megpróbált támogatókat szerezni: Meskó Zoltánt, a kiskőrösi választókerület nemzetgyűlési képviselőjét is „csatasorba állították”, hogy lehetőleg intézkedjen a legfelső szinteken. A Kisgazdapárt 1920-as megszervezésében kiemelkedő szerepet játszó bajai születésű Meskó kipróbált politikusként számított, már 1917 óta képviselte a kerületet, sőt, Friedrich István kormányában még államtitkári pozíciót is betöltött. A Bethlen-kormány idején már inkább másodvonalhoz tartozott, befolyását azonban némileg megőrizte, jó humorát, anekdotákkal átszótt felszólalásait a házban rendszerint figyelem kísérte. Későbbi pályafutása már nem mondható ennyire fényesnek, a harmincas évekre nézetei radikalizálódtak, kilépett a kormánypártból és 1932. június 16-án a Parlament falai között jelentette be a Nemzeti Szocialista Földműves és Munkáspárt megalakítását, tkp. ő volt az első képviselő, aki nemzetiszocialista programmal lépett fel a magyar országgyűlésben. Kétségtelenül sajátos és ellentmondásos szereplője volt a két világháború közötti politikai életnek.²³

Szerepe a segesvári Petőfi szobor kapcsán nem egyértelmű. Ezt leginkább azzal lehetne szemléltetni, hogy január 15-én arról tájékoztattott a Kiskőrös és Járása, hogy „döntő lépés következett be” a Petőfi szobor ügyében, hiszen „[...] úgy értesültünk, hogy Meskó Zoltán [...] eljárta a miniszterelnöknél, ahol azt a biztató ígéretet kapta, hogy a szobor Petőfi szülővárosában lesz felállítva, s az országos ünnep is Kiskőrösön lesz.”²⁴ Nem tudjuk egyértelműen kijelenteni, hogy ez az értesülés valóban Meskótól, avagy egyéb forrásból származott-e, az mindenesetre gyanúra adhat okot, hogy a nemzetgyűlési munkájával kapcsolatos beszámolóját (bár hetek óta várták) ekkor mégsem a kerületi központban, tehát Kiskőrösön, hanem a szomszédos Kecelen tartotta meg. Kiskőrösre csupán a szobor Félegyházának ítéletét követően, február 12-én látogatott el.²⁵ Ő maga a nemzetgyűlésben néhány hónappal később így emlékezett vissza tevékenységére: „[...] mikor a segesvári Petőfi szoborról volt

szó, amikor pénzről sem volt szó [ti. ebben a felszólalásában már volt, 1.000.000 koronát kért a centenáriumi ünnepségekkel kapcsolatban Kiskőrösnek], hanem arról, hogy a Petőfi Társaság vagy a kormány kinek ítélje ezt a szobrot, megjelentem az akkori kultuszminiszter előtt és azt mondtam: uram, Félegyháza és Kiskőrös küzd a segesvári Petőfi-szoborért, az egyik gazdag magyarulakta város, a másik kevésbé gazdag tótajkú község.²⁶ Adjuk oda ezt a szobrot Kiskőrösnek, ott missziót teljesít, mert tót atyámfiai látni fogják a lángelkű apostol ércszobrát, mementó lesz ez nekik, rá gondolnak, magyarok lesznek és büszkék arra, hogy Petőfi Kiskőrösön született. A szobrot Kiskőrös nem kapta meg, Félegyháza kapta. Nem tudom, miért, nem kutatom

miért, anyagi dolgok játszhattak csak közbe, mert a szegény a gazdaggal szemben alul marad [...].”²⁷ Meskó Zoltán ezek szerint tehát nem a miniszterelnöknél, hanem Vass József kultuszminiszternél próbálta kijárni a dolgot, ám Vass nyilvánvalóan igyekezett megosztani felelősségét ebben a kérdésben: a felelős döntés, amellyről beszélt valójában azt jelentette, hogy (érthető okokból) nem szerette volna egyedül eldönteni, végül hova is kerüljön Köllő Miklós alkotása. Annál is inkább, mivel időközben újabb, Petőfi életében fontos szerepet játszó települések is bejelentkeztek érte: Aszód, Kecskemét, Pápa, Sopron, Szabadszállás és Szalkszentmárton is megszólalt.²⁸

Amikor elérkezett a döntés napja, a kul-

Petőfi szobra Kiskunfélegyházán (Kiskun Múzeum)

²³ Udvarvölgyi Zsolt: Meskó Zoltán: egy politikusi pályakép, PhD-értekezés, Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Irodalomtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 2008.

²⁴ Kiskőrös és Járása, 1922. január 15. 3. o.

²⁵ Uo. továbbá Kiskőrösi Hírlap, 1922. február 19. 2. o.

²⁶ Az országos lapok ugyan nem, de a Kiskunfélegyházán ekkoriban megjelenő Csonkamagyarország című irredenta lap azért tett utalást arra, hogy Kiskőrös már csak lakosságának szlovák származása miatt is méltatlan a szoborra: „[...] mi Félegyháziak, Isten és ember előtt több jogot formálhatunk erre a szoborra, mint a Kiskőrösiek. [...] Számos iskolánkban, szín tiszta magyar ifjainkban és lányainkban mi hatalmasabb Petőfi kultuszt ápolhatunk, mint Kiskőrös. [...]” Forrás: Csonkamagyarország, 1922. január 17. 2. o.

²⁷ Nemzetgyűlési napló, 1922. VII. kötet, 1922. december 14 - 1922. december 22. 323. o.

²⁸ Kiskőrösi Hírlap, 1922. február 5. 2. o.

tuszminiszternek végig kellett gondolnia, hogy a vármegye, avagy a Petőfi Társaság javaslatait fogadja el. Január 18-án végül az utóbbi mellett foglalt állást, ennek értelmében pedig Kiskunfélegyházának ítélte a műalkotást. Indoklásában is a társaság ajánlására hivatkozott, amely a következő tételket tartalmazta:

„A Petőfi társaság 1922. január 8-án tartott zárt ülésének jegyzőkönyvéből:

2. Elnök bemutatja Kiskőrös és Félegyháza beadványait, hírlapközleményeit és propaganda munkálatait a segesvári Petőfi-szobornak részükre való juttatása iránt. Elnök közli az eziránt a kultuszminiszternél tett lépéseket is, s felhívja az ülést, hogy ez ügyben formálja meg a társaság véleményét. Hosszú beható

Melczer Gyula, a kiskőrösi szoborbizottság elnöke (PSVK HGY)

tárgyalás után a Társaság túlnyomó többségének véleménye a következőkben domborodott ki: a Társaság a megmentett segesvári ércszobrot ez idő szerint a nemzet kincsének tartja, amelynek őrzéséről, ideiglenes elhelyezéséről a kormány tiszte határozni s a kormány erre illetékes minisztériuma a kultuszminisztérium. A Társaság véleménye szerint a szobrot véglegesen a kultuszminisztérium nem adhatja át

senkinek, hanem csak arról lehet szó, hogy azt vagy saját őrizetében megtartja, (esetleg Pest vagy Buda valamely terére felállítva) vagy megőrzés végett valamely erre érdemes városnak hasonló elhelyezéssel átengedi, olyan városnak, amely ezt a tisztességet kéri, a szobor elhelyezésének anyagi költségei viselésére képes s az őrizetbe vételt a majdani visszabocsátás kötelezettségével vállalja. Ily városokul lennének tekinthetők Kiskőrös, ahol a költő született, Félegyháza, ahol nevelkedett s ahol örökszép költeményeinek benyomásait nyerte, melyet költői érzése második szülőföldjének vallott, („Ez a város születésem helye”) vagy Szalkszentmárton községe, ahol legszebb költeményeinek ciklusait írta, s általában mindazon városok és helységek, melyekhez a költő életének jelentős mozzanatai fűződnek, s mely városoknak és helységeknek a költő szobrával való ékesítése e nemzeti becsület és kultúrérzés kérdésével egy, s melyekben az e téren történt mulasztást a centenáris ünnep alkalmából csak a mai idők végzetes szomorúsága és lehetetlensége menti. Az adott esetben Kiskőrös és Félegyháza jöhetnek szóba. A kérdést a Társaság nem a városok nemes versengése szempontjából fogja fel, hanem a célszerűség és gyakorlatiasság szempontjait tekinti, s minthogy Kiskőrös ereklyeként őrizi nagy fia szülőházát, azonkívül pedig — örök dicséretére legyen mondva — már 60 évvel ezelőtt felállította magának az első Petőfi-szobrot, amely kőszobor, ha az idők viszontagságainak nyomait mutatja is, csak annyival szentebb és értékesebb ereklyéje a Petőfi érzemének és a kiskőrösi Petőfi tiszteletnek, ennek folytán a segesvári ércszobrot ez idő szerint, feltéve, hogy Félegyháza a fenti feltételeknek vállalására magát kötelezi, őrizetre a Társaság Félegyháza városának javasolja átengedni.

A kivonat hitelül

Dr. Pekár Gyula elnök s. k. Szávay Gyula főtitkár s. k.²⁹

Érdekes, hogy a jegyzőkönyvrészlet közlő Félegyházi Hírlapnak ugyanabban a számában (január 15.) dr. Porst Kálmán gimnáziumigazgató már kész tényként közölte, hogy „hazajön Petőfi”, annak ellenére, hogy a végleges döntésig ekkor még három nap hátra volt. Természetesen, ha figyelembe vesszük a korábban idézett részletet a Markó Miklós hírlapíró által december közepén elvégzett „puhatolózó tárgyalásokról” és az itt elhangzott ígéretekről, akkor semmi csodálkozni való nincs azon, hogy az igazgató már ekkor tudni vélte a szoborügy Kiskunfélegyháza számára kedvező végkimenetelét. Az eredeti vállalások érvényben maradtak,

illetve néhány kiegészítés is történt. A döntés értelmében a város kötelezte magát, hogy megfizetik az öntödének a 3 évi őrzési díjat, viselik a renoválás, szállítás és felállítás költségeit, kötelezik magukat, hogy 4 méter magas talapzatot emelnek a szobornak, támogatják a budapesti Petőfi-ház renoválási költségeit 50 ezer koronával, Erdély visszahozása esetén pedig a szobrot átadják, vagy helyette hasonló műértékű szobrot készítenek Segesvár részére. A szobrot február 13-a és 16-a között Félegyházára szállították, majd a talapzat elkészülte, a parkosítás és a felállítást követően 1922. október 29-én szép ünnepség keretében felavatták. Az ünnepi beszédet az a Pakots József tartotta (ekkor már nemzetgyűlési képviselő volt), aki majd egy évvel azelőtt felhívta a közvélemény figyelmét a műalkotásra.³⁰ A leleplező ünnepre Kiskőrös előjárósága is meghívót kapott, azonban értelemszerűen nem élt ezzel a lehetőséggel.³¹

Kiskőrösön a Petőfi Társaság állásfoglalását követően ugyan még reménykedtek a kedvező döntésben, ám miután Meskó Zoltán képviselő táviratban tájékoztatta Revaló Pál főjegyzőt a szobor Kiskunfélegyházának ítéleséről, a csalódottság lett úrrá a községen és a bizottság tagjain, a hírlapok cikkei jó ideig ugyancsak ilyen jellegű tartalommal bírtak. Mindazonáltal a február 12-i Kiskőrös és Járásában egy más jellegű felhívás is megjelent, utalva arra, hogy a helyi Petőfi kultusznak egy a szoborbizottságnál hatékonyabb testületre is szüksége lenne: „[...] mi úgy gondoljuk, hogy március 15-ig a Petőfi szobor aktái lezárulnak és majd még hosszú ideig meg kell elégednünk az 1861-ben termésköböl felállított régi szoborral. Ezzel kapcsolatban javasoljuk a szoborbizottságnak, hogy miután a gazdasági helyzet nyomasztó hatása miatt az új szobor felállítási terve úgy sem valósulhat meg a közeljövőben, alakítson a szoborbizottság egy Petőfi irodalmi kört, amely tudományos eszközökkel ápolja községünkben a Petőfi kultuszt. [...] Próbáljuk meg! A magunk erejéből bizonyára többre vihetjük, mint mások kétes és ingadozó támogatásával.”³² Az írás végén aláírás nem szerepelt, de az utolsó mondatot a későbbiekben még sokszor olvashatjuk Zoltán János tollából. Egy biztos, a szobor felállítása valóban nem a közeljövőben történt meg, ráadásul hátra volt még az 1922-es év másik nagy próbája, a szilveszteri 100 éves évforduló megünneplése, amely, mint a későbbiekben látni fogjuk, új irányt szabott nemcsak a szobor megvalósulásának, de a lelkes Petőfi-kultuszápolók egymáshoz való viszonyának is.

Turán István

²⁹ Félegyházi Hírlap, 1922. január 15. 1. o.

³⁰ Az Újság, 1922. október 31. 3. o.

³¹ Előkészületek. In: Kiskőrös és Járása, 1922. november 5. 2. o.

³² A ledólt szobor. In: Kiskőrös és Járása, 1922. február 19. 2. o.

Egy sportvezető, akit háromszor választottak képviselőnek Kiskőrösön

– *Krasznay Ferenc felemelkedése és tragédiája* –

(Első rész)

A cím egyből pontosításra szorul. Hivatalosan a dunapataji mandátum sorsáról lesz szó, hiszen a dualizmus korában Kiskőrös Soltvadkerttel és Kalocsával együtt a dunapataji választókerülethez tartozott. A nyílt szavazás korában a választókerület központjának jóval nagyobb volt a jelentősége, mint manapság. A kiskőrösiek és a többi település választópolgárai nem adhatták le otthonukban a voksukat, hanem ezért Dunapatajra kellett elmenniük. Ezt akkoriban szekereken tudták megtenni. Ez bizony egész napos, gyakran késő estébe nyúló, akár másnap hajnalig tartó procedúrát is jelenthetett. Gyakran alakultak ki tumultuózus jelenetek, ösz-

*Krasznay Ferenc országgyűlési képviselő
(1864-1907)*

szecsapások a különböző pártok hívei között, annak ellenére, hogy csak a lakosság töredék-része rendelkezett választójoggal. A választási rendszer tág teret nyitott az etetés-ításra és a megvesztegetés más formáira is. A szavazók sorrendjének megállapítása, az ellenzéki szavazók feltartóztatása, várakoztatása is eszköze lehetett a választások manipulálásának. Az előforduló erőszakos események olykor komoly csendőri, sőt katonai erők kivezényelését is szükségessé tették. Egyébként a témánkhoz kapcsolódó három választás (1901,

1905 és 1906) viszonylag nyugodtan zajlott a dunapataji kerületben.

Azt talán már nem állíthatjuk, hogy a XX. század elején a hazai sportélet még csak gyerekcipőben járt, hiszen a kiegyezéssel felgyorsult polgárosodás magával hozta az egyesületek megalakulását, de azért ez még mindig a magyar sport hőskora, hiszen épp a tárgyalt korszakunkat közvetlen megelőzően, 1896-ban kezdődik a magyar versenyzők diadalmas olimpiai szereplésének a sorozata.

Ma természetes módon ülnek politikusok a sportegyesületek és az egyes szakági szövetségek elnökségében. Ez a folyamat már a XX. század elején megkezdődött, hiszen a politikus számíthatott a népszerű bajnokok dicsfényéből ráeső sugárra, az egyesület vagy a sportág pedig az államférfi lobbijére. Azért azt az eshetőséget se hagyjuk ki, hogy a politikus egykor maga is sportolt, vagy felismerte a testedzés társadalmi, egészségügyi jelentőségét, de legalábbis szerette, és ezért is támogatta sportot.

Amennyire több mint egy évszázad távlatából meg lehet állapítani, jelen munkánk főszereplője Krasznay Ferenc ilyen, a sportot önzetlenül is támogató személyiség volt. Érdekes, hogy utóda, Muzsa Gyula¹ is kiemelkedő sportvezető, hosszú éveken át a Nemzetközi Olimpiai Bizottság tag volt. Természetesen egymást követő képviselővé választásuk nem a dunapataji körzet különösen fejlett sportéletére utal, inkább csak a véletlennek köszönhető. Mégis jó alkalom, hogy megismerkedjünk térségünk elfelejtett országgyűlési képviselőjével, valamint személyén keresztül egy kis betekintést nyerjünk az előző századelő sportéletébe és főképp politikai küzdelmeibe.

1867 után a magyar politikai élet kétpólusúvá válik. A Deák-párt került kormányra, és a kialakított kompromisszumot, tehát a közös külügyet, hadügyet, az ezeket fedező pénzügyet, valamint a közös vámterületet védelmezte. Az ellenzéki Balközép elfogadta a kiegyezést, de alkotmányos eszközökkel a nagyobb függetlenségért küzdött, ami lényegében a közös ügyek megszüntetését és az önálló vámterület megvalósítását jelentette volna.

A magas cenzus miatt szűkre szabott választójog következtében mindkét pártnak hasonló volt a tömegbázisa, ezért nem a társadalmi programok, hanem a két államrész közti viszony, az úgynevezett közjogi kérdés jelentette a töréspontot. A valódi demokrácia, a két nagy párt közötti váltógazdálkodás korlátját jelentette a közös uralkodó, Ferenc József személye. Ő mereven ragaszkodott a kiegyezés eredeti formájához, különösképp a hadsereg egységéhez. Megmaradt abszolutisztikus felségjogai lehetővé tették, hogy olyan politikai erőt ne bízson meg kormányalakítással, amely kétségbe vonja magát a dualista rendszert.

Ez a helyzet, valamint a dualista szisztéma életképessége vezetett oda, hogy a Balközép nagyobb része Tisza Kálmán vezetésével feladta elveit, fuzionált a Deák-párttal, és így 1875-től egy új, 67-es alapon álló kormány-párt, a Szabadelvű Párt kerülhetett hatalomra. A közjogi ellenzéki pártot pedig a Függetlenségi Párt (1884-től Függetlenségi és 48-as Párt) vitte tovább, de jóval kisebb támogatottsággal, mint korábban a Balközép.

A századfordulóra polarizáltabbá vált a pártstruktúra, de a két nagy párt dominanciája továbbra is meghatározó volt. A 80-as években térségünkben is nagy befolyásra tett szert a rövid életű Antiszemita Párt. A 90-es évek egyházpolitikai reformjai hívták életre a Katolikus Néppártot. A Függetlenségi Pártból kiszakadó Ugron-párt szintén szembehelyezkedett az egyházpolitikai reformokkal. A 90-es évektől egyre szervezettebb, és komoly agitációt fejtett ki a Magyarországi Szociáldemokrata Párt, de a parlamentbe jutásra nem volt sok esélye, hiszen követői döntő többségben nem rendelkeztek választójoggal.

Bár a kiegyezés a magyar államiság részleges visszaállítását jelentette, éppen a magyar etnikumú lakosság nem tudott érzelmileg azonosulni vele. Ezért az Alföld református magyarsága általában a függetlenségi jelölteket támogatta. Ennek ellensúlyozására sajátos választási földrajz érvényesült. A magyarok, vélhetően ellenzéki hajlandóságú körzetek jóval nagyobbak, sokkal több szavazatot kellett egy mandátumhoz, mint a nem-

¹ Muzsa Gyula (1862-1946) gyógyszerész, országgyűlési képviselő 1907-től függetlenségi párti, 1910-től Kossuth-párti programmal, 1927-től a felsőház tagja, 1909-től haláláig a Nemzetközi Olimpiai bizottság tagja, a Magyar Olimpiai Bizottság elnöke 1927 és 40 között. Több olimpián a magyar csapat vezetője.

zetiségek által lakott területeken. 1896-ban Pest-Pilis-Solt- Kiskun vármegyében (Kiskőrös idetartozott) egy mandátumra 3021 választópolgár jut. Ezzel szemben Alsó-Fehérben (Erdély) csak 532-en szavazhattak.²

Az ilyesfajta, függetlenségiakat sújtó aránytalanságra maga Krasznay Ferenc is felhívta a figyelmet egy indultatos parlamenti felszólalásában: „*Hát a magyar Alföld kié? [...] Hát Pest vármegye kié? [...] Összevászárolt oláh kerületekből küldenek ide képviselőket! Több választóm van, mint tíz kormánypárti képviselőnek odaát. 5000 magyar választóm van!*”³

Krasznay öntudatos szavai ellenére Dunapataj inkább billegő körzetnek számított a dualizmus korában. Azt ma már nagyon nehéz eldönteni, hogy ebben mekkora szerepet játszott az egyes jelöltek személye; vagy, hogy a magyarok mellett itt éltek azért szép számmal szlovákok és svábok is, hogy vallásilag sem homogén a körzet, a református Dunapataj mellett Kiskőrös evangélikus, Kalocsa pedig egyenesen katolikus érseki székhely. A katolikus klérus egyébként a 90-es évek egyházpolitikai reformjáig inkább a kormánypártot támogatta. Természetesen kormányoldalon itt is előfordultak erőteljesebb beavatkozások a választások menetében. Egy-egy erősebb szolgabíró igencsak befolyásolhatta az eredményeket.

A dunapataji kerület eleinte valóban ellenzékiinek számított. Sőt 1869-ben az akkor még balközép párti, tehát ellenzéki Ivánka Imrét⁴ legyőzte a szélsőbal jelöltje, Kossuth egykori titkára, Rákóczy János.⁵ Tragikus öngyilkosságáig Vidats János⁶ egykori márciusi ifjú is a szélsőbal (Országos 48-as Párt) képviselte Dunapatajon. A kormányoldal, ekkor már a Szabadelvű Párt először csak 1875-ben tudta elhódítani a kerületet, de képviselője, Kovácsy Gyula⁷ a következő választásokon veszített a függetlenségi jelölttel szemben. 1881-ben következett be a legérdekesebb fordulat. A kerület korábbi ellenzéki

Dunapataj látképe a XX. század elején (Internet)

képviselője, Ivánka Imre futott be - immár szabadelvűként. Nem ült át más pártba, hanem mint Tisza Kálmán rendíthetetlen híve a Balközép és a Deák-párt fúziójával, vezérével együtt szögre akasztotta a függetlenségi szellemű bihari pontokat, és immár kormányoldalon védelmezte a kiegyezés rendszerét.

Ezt követően úgy tűnt, elveszik a kerület függetlenségi nimbusza. Kétszer is a szabadelvű Gajary Ödön⁸ győzött. Sorozatát Bethlen Gergely⁹ gróf törte meg a mérsékelt ellenzék képviselőjében. Váratlan halálát követően a kormányoldal visszahódította Dunapatajt. Földváry Mihály főszolgabíró, az azonos nevű alispán fia nyerte az időközi majd a rendes választásokat is, mindkettőt 1896-ban.

A Bánffy Dezső¹⁰ miniszterelnök által levezényelt 1896-os választásokon érvényesült a legdurvább kormányzati erőszak az ellenzékkel szemben. Utódja, Széll Kálmán¹¹

inkább kompromisszumkereséséről volt híres. Ennek érdekében hozatott egy olyan összeférhetetlenségi törvényt, amely ellehetleníti egy sor kormánypárti prominens indulását, és talán Bánffy közfelháborodást kiváltó erőszakosságának ellensúlyozására a hatóságokat is visszafogottabb magatartásra intette az ellenzékkel szemben. Ennek háttérében az is állhatott, hogy az ellenzék ekkortájt tette rendszeressé az obstrukciót a parlamenti munka megbénítására. A liberális hárszabályok szerint törvényes, de a parlamentarizmus lényegét megcsúfoló módszert a kormánypárt választási csalásaival indokolták. Ezt az érvet kívánta Széll az ellenzék fegyverei közül semlegesíteni. Egyébként sikertelenül.

Az 1901-es választások viszont szintelen kampány után, „*minden hatósági nyomás nélkül*” zajlanak a korszak történetírója, Gratz Gusztáv szerint.¹² Székfü Gyula egyenesen úgy fogalmazott, hogy „Széll [...]

² GERŐ András: Az elsőpró kisebbség. Gondolat, Bp. 1988. 66. o.

³ Képviselőházi napló. 112. országos ülés 1902 május 12-én, hétfőn

⁴ Ivánka Imre (1818-1896) honvédezzredes, politikus. 1848 októberében mint követet a hadi jog megsértésével foglyul ejtik. 1861-ben határozati párti képviselő. 1865 és '95 között megszakítás nélkül tagja a képviselőháznak. 1895-től főrendiházi tag. Jelentős szerepet játszik a gazdaság fejlesztésében. Az ő kezdeményezésére jelölik meg márványtáblával Petőfi szülőházát.

⁵ Rákóczy János (1821 körül -1878) ügyvéd, földbirtokos, politikus, Kossuth titkára majd kormánybiztos. 1849 után halálra ítélik, egy ideig Madách Imre rejtegeti. Emigrációban él. Hazatérése után Pest megye főjegyzője. 1869-ben képviselővé választják Dunapatajon.

⁶ Vidats János (1826- 1873) gépgyáros, márciusi ifjú, honvédtiszt. A szabadságharc bukása után halálos ítéletét várfogságra enyhítik. 1861-től haláláig 48-as párti országgyűlési képviselő. A honvéd menház alapításának egyik kezdeményezője. 1869-től a Ferenc József Takarékpénztár elnöke. Öngyilkos lett.

⁷ Kovácsy Gyula a dunapataji kerület szabadelvű képviselője 1875 és 78 között.

⁸ Gajary Ödön (1852- 1919) Kalocsa főjegyzője, politikus, lapszerkesztő, szabadelvű párti képviselő. 1884-től két cikluson át képviselte Dunapatajt.

⁹ Bethlen Gergely gróf (1854-1896) erdélyi földbirtokos. 1884-ben választják először képviselőnek. 1892-ben Apponyi Albert Nemzeti Pártja, a mérsékelt ellenzék híveként szerez mandátumot Dunapatajon.

¹⁰ Bánffy Dezső, báró (1843-1911) szabadelvű politikus, főispán, képviselőházi elnök, miniszterelnök (1895-99). Erőszakos módszerek jellemezték. 1904-ben szembefordul Tiszával, megalapítja az Új Pártot, csatlakozik a koalícióhoz, majd onnan is kilép.

¹¹ Széll Kálmán (1843- 1915) kiváló gazdasági szakember, pénzügyminiszter, miniszterelnök (1899- 1903). A Szabadelvű Pártból kiszakadó Alkotmánypárt elnöke a koalíció kormányzása idején.

¹² GRATZ Gusztáv: A dualizmus kora. Magyarország története 1867-1918 I. kötet Magyar Szemle Társaság, Bp. 1934. 405. o.

olyan szabad és tiszta választást rendezett, aminő 1875 óta nem volt.¹³ Még a választási rendszer miatt esélytelen szociáldemokraták lapja, a Népszava is, éppen Bokányi Dezső¹⁴ kiskőrösi és dunapataji nagygyűlése kapcsán lelkesen üdvözölte a szabadabb légkört: „Kis-Körösön és Dunapatajon több esztendei szolgabírói elnyomatás után újra fellobogott a régi forradalmi láng.”¹⁵ A Szabadelvű Párt így is kétharmados többséget szerzett, bizonyítva ezzel, hogy különösebb manipulációk nélkül is a szűkre szabott választójog és az aránytalanul kialakított választói kerületek

Förster Aurél képviselőjelölt (1852-1932)

önmagukban is biztosítják a fölényes győzelmet. Dunapataj viszont sziget a kormánypárti mandátumtengerben. Itt a függetlenségi dr. Krasznay Ferenc ügyvéd győzött, méghozzá úgy, hogy egy addig kormánypárti kerületet hódított el.

Krasznay Ferenc 1864-ben született Nógrádon. Időnként nógrádi birtokosként is emlegették, a hagyatékában szerepelt is egy nógrádverőcei ingatlan.¹⁶ Csak az esküvője-

ről szóló tudósításban találkoztunk a 'Dráskóczy' nemesi címre utaló predikátummal. A genealógiai kézikönyvekben ezzel az előnévvel nem találtunk nemes Krasznayakat. Ellenben létezik egy Dráskóczy Krasznecz nemesi család. Magyarosított név lenne? A családja valamennyire tehető lehetett, erre utal igényes iskoláztatása. Már a középiskolát Budapesten végezte, katolikusként a Református Főgimnáziumban. Nyolcadikos korában (ma 12. évfolyam) az önképzőkör titkára volt. Több munkáját díjazták, például „Az 1848/9-iki önvédelmi harcz okai és eredményei” című történelmi dolgozatát.¹⁷ Ezt követően a budapesti egyetem jogi karán tanult. 1889-ben szerez ügyvédi diplomát. Mivel Magyarországon még kifejezett közgazdasági képzés nem létezett, ezért Párizsban és Londonban folytatott kereskedelmi és pénzügyi tanulmányokat. Írt közgazdasági kérdésekről, munkatársa volt a Közgazdasági lexikonnak. Későbbi parlamenti felszólalásai nemcsak magabiztos jogi és közgazdasági ismereteiről tanúskodnak, hanem széles körű műveltségéről is. Irodalmi és történelmi példákkal, valamint klasszikus latin idézetekkel tette szemléletesebbé mondanivalóját.

Fiatalabb korában versenyszerűen, és nem is eredmények nélkül vívott. Későbbi nagy olimpiai sikereink fegyverét, a kardot forgatta. Vívó stílusáról így írt a korabeli sportlap: „[...] különösen Krasznay excellált bravour támadásaival, karját mély és fedetlen quart állásban tartván [ti. védi a belső arcoldalt, a mellet, a hasat és a kart belül], ezen «beugrásaival» magát a legintensivebb fejevágásoknak kitette ugyan, de az assout [ti. asszó] hevében ellenfelei ezt ki nem aknázván gyors cselvágásokkal szépen győzött.”¹⁸

Találkozunk nevével a Neptun evezősegylet és a Városi Lövész-club választmányában is, utóbbiban képviselői utódjával, Muzsa Gyulával együtt. Budapesten nyitott jól menő ügyvédi irodát. Házassága nagyban elősegítette társadalmi és anyagi emelkedését, ezt követően célozta meg a politikai pályát. A görög eredetű, de az ekkorra már magyarrá lett Haris családba házasodott be. Az ő nevüket örökíti meg Budapest V. ke-

riületében a Haris köz, ahol az 5. szám alatt a következő emléktábla található: „Ezen a helyen állt 1866-1910-ig a HARIS BAZÁR a múlt századbeli Budapest egyik nevezetessége az épület/a dúsgazdag görög származású a város színteréért aktívan tevékenykedő Haris kereskedő család tulajdonában volt, akinek nevét az utca őrzi.”

A maga korában Haris Mária ünnevelt szépségként, a bálók királynőjeként tündökölt. Az esküvőjük jeles társadalmi eseménynek számít, a korabeli sajtó viszonylag részletesen tudósított róla. A keleti pompával rendezett esemény görögkeleti szertartás szerint zajlott, de az archimandrita első alkalommal tett nyelvi engedményt, magyarul adta össze az ifjú párt. Az eseményt a társadalmi elit számos tagja, és csaknem az egész budapesti görög közösség megtisztelte. A szép ara 300 000 pengő forint hozományt kapott, de a tudósítások és az a kevés, amit a család későbbi belső életéről tudhatunk, szerelmi házasságra utalnak. Négy gyermekük, három lány és egy fiú született. A Rózsadombon bérelt, pazarul berendezett villában laktak, élénk társadalmi életet éltek. Bejáratosak voltak hozzájuk a kor jelentős függetlenségi politikusai: Justh Gyula¹⁹, Holló Lajos²⁰ és Kossuth Lajos fia, Ferenc is, a párt vezére.

Krasznayt már 1892-ben, huszonnyolc évesen elindították függetlenségi programmal szülőföldjén, a nógrádi kerületben, de megbukott a kormánypárti jelölttel szemben. Négy évvel később Törökszentmiklóson jelölték, de visszalépett, helyette a Függetlenségi Pártból kiszakadt Ugron-párt²¹ állított jelöltet, de fokozta az anyapárttal az ellentétet, hogy falragaszok jelentek meg, amelyeken Kossuth Ferenc arra szólítja fel híveit, hogy egyik pártot se támogassák szavazatukkal. Ugronék a mérsékeltebb Kossuthban a függetlenségi ügy elárulóját látták. A 'politikai vigéc', az 'olasz verklis',²² a 'Kossuth-név tőkéjéből élő' címkék még az enyhébbek közül valók voltak, amelyeket a turini remete fiára aggattak. A sértegetések végül kardpárbajhoz vezetnek Kossuth Ferenc és Ugron Gábor között, mely során

¹³ HÓMAN Bálint és SZEKFI Gyula: Magyar történet V. kötet. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp. 1936. 510. o.

¹⁴ Bokányi Dezső (1871- 1943) kőfaragó, újságíró, szociáldemokrata politikus. A Tanácsköztársaság népbiztosa. Halálra ítélték, de hadifogolycserével a Szovjetunióba távoztatható. A sztálini tisztogatások során letartóztatták, és börtönkórházban hunyt el.

¹⁵ Népszava, 1901. okt. 1. 3. o.

¹⁶ HU-BFL-IV.1411.b-1916-04233-Krasznay, <https://archives.hungaricana.hu/hu/lear/Arvaszeki/12839/?list=eyJxdWVyeSI6ICJLcmFzem5heSBGZXJlbnMgTlx1MDBmM2dyXHUwMGUxZHZlcx1MDE1MWNlIn0>

¹⁷ Értesítő a budapesti Reform. Főgymnasium 1881/82. tanévéről. Szerk. VÁMOSSY Mihály, Bp. 1882. 63. o.

¹⁸ „A Magyar Athletikai Club” nyilvános tavaszi viadala. Herkules, 1890. május 30. 1. o.

¹⁹ Justh Gyula (1850-1917) függetlenségi politikus, aki Kossuth Ferenc hazatérésekor lemond javára a pártelnökségről. 1909-ben szakít a mérsékeltebb Kossuthal.

²⁰ Holló Lajos (1859-1918) ügyvéd, újságíró, szerkesztő, függetlenségi politikus, képviselő.

²¹ Ugron Gábor (1847- 1911) székely származású, kalandor hajlamú politikus, hírhedt párbajhős, a Függetlenségi Párt egyik alapítója. Hol külön frakciót alapít, hol kilép a Függetlenségi Pártból. Tiszával szemben ő is csatlakozik a koalícióhoz.

²² Apja haláláig Kossuth Ferenc Olaszországban élt.

Kossuthot erős asztmaroham fogta el; ellenfele nem tudott leállni a lendülettel, és 15 cm-res, bár nem mély vágást ejtett a karján. Ezt a korabeli politikai erkölcsökre jellemző esetet azért idéztük hosszabban, mert Krasznaynak a következő választásokon éppen az Ugronék jelöltjével kellett megküzdenie.

Két választási kudarc után, 1901-ben az országos pártelnökség ajánlásával indult Krasznay Dunapatajon. Ezt több száz fős jelölő gyűlés is megerősítette. Hogy ne nagyon legyen eltérés a központi vezetés intencióitól, a gyűlésen Olay Lajos²³ a Függetlenségi Párt egyik nagy tekintélyű képviselője elnökölt. Krasznayt küldöttség kérte fel a jelöltségre, aki természetesen engedett a 'nép akaratának'. 1901-es dunapataji győzelmében nem is igazán a meglepő, hanem az, hogy a kormánypart nem indított vele szemben ellenjelöltet. Egy másik ellenzékivel, az Ugron-párt jelöltjével, Förster Auréllal²⁴ állt szemben. Mi történhetett? Egy-két elszórt adat alapján csak következtetni tudunk.

A kormánypart részéről látszólag kézenfekvő volt a helyzet. Birtokolta a kerületet. Az ifjabb Földváry Mihály²⁵ már kétszer megválasztották. Talán a szabadelvű politikából sem ábrándult ki teljesen, hisz 1901 januárjában a Pest vármegyei Szabadelvű Párt a jegyzőjévé választotta. Egyébként is a Földváry család igen jól be volt ágyazva Pest vármegye politikai életébe. Többen töltöttek - töltenek be magasabb pozíciókat közülük. A dunapataji választó kerület Szabadelvű Pártja egyhangúan ki is kiáltotta áprilisban az ifjabb Földváryt képviselőjelöltjének. Aki aztán egyszer csak visszalépett. Ennek politikai indokát nem adta. Bármily meglepőnek tűnik, lehet, egyszerűen nem szeretett képviselő lenni. Erre utal 1899-ből, a meglepő volta miatt szenzációs hír, hogy pályázott egy megürült Pest vármegyei szolgabírói állásra. Arra számos példát ismerünk, hogy szolgabíróból képviselő lett (Földváry is az volt korábban), de a fordítottja igencsak szokatlanul számított. Ami még furcsább, bár a politikus a belévetett közbizalommal indokolta döntését, mégsem kértek belőle. Így maradt 'kénytelen-kelletlen' képviselő. Úgy tűnik, Földváry nem mondott le róla, hogy más állást keressen. 1901-ben ki-nevezték tanácsjegyzőnek a közigazgatási bíró-sághoz. Hogy valóban csak emiatt lépett-e vissza, vagy esélyeit mérlegelte borúlátóan, és be akarta biztosítani a jövőjét, ez ma már nehezen eldönthető.

A választókerület Szabadelvű Pártja Földváry visszalépése után Hieronymi Károlynak²⁶ ajánlotta fel a jelöltséget, de ő végül két másik kerületben indult, és győzött is. Akkoriban volt erre is lehetőség, természetesen az egyik mandátumról le kellett mondania. Dunapatajon már nem volt idő újabb jelölt felépítéshez? Vagy ennyire esélytelennek érezte magát a kormánypart Kossuth Ferenc jelöltjével szemben. Lehetett valami titkos egyezség a háttérben? Kossuthot – mint láttuk – gyakran gyanúsították a radikálisabb függetlenségi oldalról, hogy lepaktált a kormányval. Ha már a kormánypart nem talált megfelelő jelöltet, nem kedvezőbb volt-e számára, ha hallgatólagosan a mérsékeltbb Kossuth emberét, Krasznayt támogatja? Volt-e valamiféle titkos paktum, nem tudjuk, de hogy a kortársak gyanítottak valami hasonlót, az egyértelmű egy korabeli újsághírből: „Pestmegye dunapataji kerületében, az egyesült szocialista 48-as kormánypart a kormánypart Panka Pál elnökle alatt tudvalevőleg a Kossuth-párti Krasznay Ferencet jelölte.”²⁷

szociáldemokrata szavazó aligha adta voksát az egyházpolitikai reformok revízióját szorgalmazó 'klerikális' Försterre. Forráskritikai szempontból persze meg kell jegyezni, hogy ezt a képzeletbeli 'párttorzszüleményt' a nem teljesen elfogulatlan, néppárti *Alkotmány* újságírója alkotta, amely 'revizionista' Förster mellett kampányolt.

Az 1896-os választások óta nem csitult az ellentét Kossuth Ferenc és Ugron Gábor hívei között. Ahol lehet, elindultak egymással szemben. Mindkét fél magát tartotta a függetlenségi eszme igazabb hívének, és a másikat gyanúsította a kormányval való összejátszással. Tulajdonképpen a két szembenálló államférfi megegyezett abban, hogy szembehelyezkedtek a szélsőségesen függetlenséggel, mindketten arra törekedtek, hogy kormányképes erőt kovácsoljanak a pártból. Igazán markáns különbség két kérdésben volt közöttük. Kossuth és hívei annak ellenére támogatták liberális szemléletű egyházpolitikai reformokat (polgári házasság, polgári anyakönyvezés, zsidó vallás recepciója), hogy ezt a szabadelvű kormány ter-

A dunapataji községháza (Internet)

Nilvánvalóan ironizál a szerző. Ilyen nevű párt természetesen nem létezett. Hogy a 'szocialista' jelző miképp keveredett ide, nem tudjuk. Hacsak nem azért, mert Krasznay kortesei az általános és titkos választójog ígéretével is kampányoltak, amelynek elmaradását Kossuthék egyik fő kortese majd indulatosan számon is kérte az ellenzék kormányra kerülése után a Népszavában. Egyébként Bokányi Dezső nagyhangú beszédei ellenére a szociáldemokraták sem állítottak jelöltet a kerületben. Közvetve ezzel Krasznayt támogatták, mert az a néhány

jesztette be, míg Ugronék a katolikus irányú Néppárttal kerültek egy platformra, hiszen a reformok felülvizsgálatát szorgalmazták. Kossuthék elvi okokból nem vettek részt az ún. delegációban, amely a közös ügyek parlamenti felügyeletét jelentette. Ugron úgy gondolta, hogy függetlenségiként is élni kell az érdekérvényesítés e lehetőségével.

A dunapataji kerületben az előzetes sajtólatolgatások Förster Aurél nagyobb esélyeit valószínűsítették. A katolikus klérus őt támogatta. Az persze a néppárti *Alkotmány* kincstári optimizmusa volt, hogy Krasz-

²³ Olay Lajos (1844-1910) Ügyvéd, politikus. Többször választják függetlenségi színekben országgyűlési képviselőnek.

²⁴ Förster Aurél (1852-1932) Jogász, politikus, közgazdasági író. Az Ugron-párt tagja. Később Kossuth Ferenc Negyvennyolcas Függetlenségi Pártja, ill. a Justh Gyula vezette tömörüléssel való fúzió után az Egyesült Függetlenségi és '48-as Párt programjával országgyűlési képviselő (Monor, 1910-1918)

²⁵ Földváry Mihály (ifjabb) (1861) a hasonló nevű alispán fia. Jogász, kalocsai főszolgabíró. 1896-ban választják szabadelvű programmal a dunapataji kerület képviselőjének.

²⁶ Hieronymi Károly (1836-1911) mérnök, vízügyi szakember, szabadelvű politikus, 1892-1895 között belügyminiszter, 1903-1905 és 1910-1911 között kereskedelemügyi miniszter volt.

²⁷ Választási mozgalmak. Alkotmány, 1901.március 19. 4. o.

naynak semmi esélye. Ugyan Krasznay már említett fő kortese, dr. Valkány Lajos is úgy emlékezett, hogy a kerület Förstert akarta megválasztani, nem bíztak Kossuth jelöltjében. Ebben persze benne van a saját jelentőségének kiemelése és a sértettség is.

A választási harc a csak árnyalatokban különböző függetlenségi programok miatt inkább felekezeti jelleget öltött. Protestánsok álltak szemben katolikusokkal. Állítólag Kossuth Ferenc azt nyilatkozta, hogy azért nem támogatja Förstert, mert katolikus. Azonban Krasznay is katolikus volt, tehát aligha a másik jelölt felekezetével, hanem inkább politikai katolicizmusával volt baja a liberális elveket valló függetlenségi pártvezérnek.

Mindkét jelölt kampánygyűléseket tartott. Krasznay olykor Kossuth Ferencel vagy más függetlenségi képviselőkkel az oldalán járta kerületét. Természetesen Kiskőrösön is tartott programbeszédet. Maga a kampány és a választás is különösebb atrocitások nélkül zajlott. Csak Csikay Imre dunapataji főszolgabíróval kapcsolatban jelentek meg olyan hírek, hogy Förster mellett korteskedett, és csendőrszuronyokkal verette szét a Krasznayt éltető tömeget. A Magyarország hasábjain kilenc dunapataji lakos állt ki a „szigorú igazságosságáról és pártatlanságáról” közismert köztisztviselő mellett, aki csak egy asztalra állva majd közéjük menve előszóval akarta lecsillapítani a jórészt nem is választókból álló zajongó tömeget.²⁸

A harc felekezeti jellegét bizonyítja, hogy a katolikus sajtó külön kiemelte, Krasznay egy olyan református lelkész oldalán jelent meg dunapataji gyűlésén, aki 1896-ban még Bánffy miniszterelnök jelöltje, Földváry mellett korteskedett. Ugyanezen a kampányrendezvényen a függetlenségi Hentaller Lajos²⁹ Miatyánk parafrázisa is felháborodást keltett az ellenoldalon: „Mi atyánk, Kossuth Lajos, ki vagy a mennyégben” – stb.³⁰

Ha nem hírlapi kacsa, nem túl hízelgő Krasznay választóira a Hazánk hasábjain megjelent kis színes:

„(A szeretett képviselőjelölt.) Krasznay Ferenc, a dunapataji kerület Kossuth-párti képviselő-jelöltje leginkább elmondhatja magáról, hogy ő «szeretett jelölt». Ezt bizonyára annak köszönheti, hogy meg nem szünően ápolja a szeretetet a maga és pártjabeliek között. Már hónapok óta körutakat, bevonulásokat, kivonulásokat, bankettek rendez a Kerületben, hol magánosan, hol Kossuth Ferencel, hol pártjának kiváló tagjaival. Egy darabig azonban kétséges volt, hogy Krasznay

Kossuth Ferenc függetlenségi pártvezető (Internet)

Ferenc szeretetteljes ragaszkodását viszonzák-e Dunapatajon és környékén. Ez a kétség azonban eloszlott, midőn Krasznay legutóbb lentjárt Foktón és Dunapatajon. Hogy minő ragaszkodó szeretettel fogadták mindkét helyen, arra abból következtetnek, hogy a lelkes párhivek mindkét helyen emléktárgyakat szereztek a szeretett jelöltől. Patajon a felöltőjét vitte el emlékül valaki, Foktón pedig az ezüstvégyű ébenfa botját, persze előzetes bejelentés nélkül. Krasznay Ferenc erre elhatározta, hogy a jövőben külső felöltő és sétabot nélkül folytatja körútját kerületében.³¹

Ahhoz képest, hogy kezdetben mennyire temették Krasznay esélyeit, elég simán, 800 szótöbbséggel nyerte a választásokat. Vagy tévedtek az előzetes latolgatók, vagy Kossuth neve mégis többet nyomott a latba, mint a katolikus klérus támogatása. Esetleg a jelölt nélkül maradt kormánypártiak – ahogy Ugronék gyanították – inkább Krasznayt támogatták.

A képviselői mandátummal Krasznay pályafutása egyéb téren is felfelé ívelt. Beválasztották Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatósági bizottságába, 1902-ben bekerült a budapesti ügyvédi kamara választ-

mányába, 1904-ben a Magyar Pénzügyintézetek Országos Szövetségének jogtanácsosa és igazgatósági tagja lett. Sportvezetőként is ezt követően emelkedett magasabb pozícióba. Az országgyűlésben a közgazdasági bizottságban működött, főleg gazdasági kérdésekben szólalt fel. Pártja állandó előadója volt a kereskedelmi tárca költségvetésének vitájában. Aktivitása gyakori közbeszólásokban is megnyilvánult. Ha kell, a miniszterelnökkel is szópárbajt vívott.

A kor nagy vitakérdéseiben természetesen a hagyományos függetlenségi álláspontot képviselte. Azzal az érveléssel szemben, amely a hadsereg bővítésében látta a nagyhatalmi helyzet megerősítését, szerinte a nagyhatalom garanciái a gazdaságilag erős államban, erős és fejlett, iparban, mezőgazdaságban és kereskedelemben lennének. Ő is azok közé tartozott, aki szerint a magyar kiegyezési törvény lehetővé tenné egy önálló, nemzeti hadsereg létrehozását. Amíg ez nem valósul meg, erősíteni kell a közös hadseregben a nemzeti szellemet; a magyar alakulatoknál magyar tisztekkel, nemzeti jelképekkel és magyar vezényleti nyelvel. A nemzetietlen szellem illusztrálására felhábo-

²⁸ Magyarország, 1901. szeptember 25. 4. o.

²⁹ Hentaller Lajos (1852-1912) függetlenségi politikus, publicista. Több a szabadságharc történetével kapcsolatos mű szerzője. Kiadta Kossuth Ferenc beszédeit.

³⁰ Mi atyánk, Kossuth Lajos. Alkotmány, 1901. május 14. 8. o.

³¹ A szeretett képviselőjelölt. Hazánk, 1901. július 27. 4. o.

rodva idézi a közös hadsereg sematizmusát, amely Haynaut állította a fiatal magyar tisztek elé is példaképül.³²

1903 áprilisában Dunapatajról és Kiskőrösről 600 (!) fős küldöttség utazott Budapestre, hogy átadják a kormány katonai javaslatait elutasító petíciójukat. Az Országházban Krasznay hatásos beszéd kíséretében nyújtotta át a tiltakozó iratot Apponyi Albert házelnöknek. Képviselőjük megdicsérte kerületének lelkes polgárait, „*hogy minden kapacitálás nélkül jöttek fel ilyen nagy számmal, mert ezzel bizonyosságát adták annak, hogy gondolkozni és hazafiásán érezni tudnak.*”³³ 1905 márciusában az udvari ebéden Tisza Istvánnal is összeszólalkozott a nemzeti ügy védelmében: „*Tisza: Őfelsége helyesen ítéli meg a helyzetet, midőn aggodalmak vannak a ti kívánalmaitokkal szemben, mert hiszen, ha az összesség érdekét tekintjük, az bizonyos, hogy a ti legtöbb követeléseiteket: a választási reformot, a gazdasági szakadást és a hadsereg magyarizálását (sic!) a monarchia 40 milliónyi népéből egész Ausztria, és a magyarországi nemzetiségek nem követelik, sőt ellenzik s csak 8 milliónyi töredéke az egész lakosságnak akarja. Krasznay Ferenc: E felfogás közjogi irtózatosságától eltekintve, elfelejted, kegyelmes uram, hogy azok, akikre te itt hivatkozol, a mi ellenfeleink és ellenségeink. Hát ezekéinek ítélete szerint akarod te a magyarság ügyét intézni?*”³⁴

Szűkebb szakterületén belül Krasznay az önálló vámterület híve volt, amit – szintén lehetővé tennének a kiegyezési törvények. Utólag nézve talán túlzott egyoldalúsággal az együttélés gazdasági hátrányait hangsúlyozta, úgy véte, az osztrák érdekek jobban érvényesülnek a magyarok rovására. A szabad kereskedelemmel szemben iparunkat védvámokkal erősítette volna. Az úgynevezett agráriusokat, akik az iparral szemben inkább a mezőgazdaságot védték volna, egyoldalú osztálypolitikával vádolta.

Van egy kérdés viszont, amelyben különvéleményt képviselt pártjában. Éppen dunapataji választói előtt fejtette ki, hogy – csak úgy, mint Ugronék teszik – szakítani kellene a merev, elvi állásponttal, és a Függetlenségi Pártnak is be kellene mennie a delegációba. Ezt azzal indokolta, hogy így a felsőbb katonai körök jobban megismerkednének a magyar állásponttal a véderő kérdésében, és az ellenőrzés is hatékonyabb lehetne a közös ügyekben. Végeredményben ezzel a lépéssel is azt siettetné, „[...] *hogya dualizmus teljesen korhadtt oszlopait ottan erősen támadva, annak teljes összeomlását siettesse.*”³⁵

Fodor Tamás

Menekültek Kiskőrösön az első világháborút követően

(Második rész)

Reményik Sándor: Vándorló város

*Ez a város most vándorol,
Földje folyvást remeg,
Vonulnak utcahosszat benn'
Szomorú szekerek.*

*Nehéz, megrakott szekerek
Utcahosszat vonulnak...
Az égen hullnak csillagok,
Napok bealkonyulnak.*

*Ki erre költözik, ki arra,
Más utca szélire,
Ki csak a szomszéd faluba,
Ki - világ végire.*

*S reméli mind, hogy visszajő
És mégse hiszi tán, -
A hontalanok trénje ez
A háború után.*

*Ez a város most vándorol,
Nyomán por kavargó,
S ez istenverte népnek bűne nincs,
Csak az, hogy magyarok.*

*E bujdosók szemében fagyott könny,
Szívében szörnyű átok,
Fáj itthagyni száz emlék szent tanyáját,
Rokont és jó barátot.*

*Szikkadt ajkuk még csókot nyom
Utoljára a rögre, -
Nehéz, megrakott szekerek
Vonulnak dübörögve.*

1919. október 16.

Menekülők vonata Brassóban 1916-ban (Internet)

³² Képviselőházi napló. 228. országos ülés 1903. márczius 14-én, 145. o.

³³ A dunapataji kerület küldöttsége. Magyarország, 1903. április 29. 2. o.

³⁴ Az összbiriodalmi miniszterelnök. Független Magyarország, 1905. március 25. 5. o.

³⁵ A függetlenségi pártkörből. Pesti Napló, 1903. okt. 10. 4. o.

Vancsik József útmester Lugosról érkezett Kiskőrösre 3 családtagjával 1920. augusztus 19-én.

Pecznik János vonatfékező Szabadkáról érkezett Kiskőrösre 1922. augusztus 9-én. Valószínűleg már volt kiskőrösi kötődése.

özv. Köpeny J.-né tanár neje Vajdahunyadról (Hunyad vm.) érkezett Kiskőrösre 4 családtagjával 1920. augusztus 25-én.

Nagy Kálmán mozdonyfelvigyázó Aradról (Arad vm.) érkezett Kiskőrösre 4 családtagjával 1920. április 7-én.

Litánszky János csendőr őrmester Karánsebesről (Krassó-Szörény vm.) érkezett Kiskőrösre 3 családtagjával 1921. március 10-én. Valószínűleg ő is kiskőrösi gyökerekkel rendelkezett.

László Jenő MÁV titkár Kolozsvárról (Kolozs vm.) érkezett Kiskőrösre 3 családtagjával 1921. november 24-én.

Konrád Ferenc rendőrbiztos Désről (Szolnok-Doboka vm.) érkezett Kiskőrösre 1921. május 10-én.

Halász János kocsirendező Temesvárról (Temes vm.) érkezett Kiskőrösre 6 családtagjával 1920. november 5-én.

Halász Antal kalauz Temesvárról (Temes vm.) érkezett Kiskőrösre 5 családtagjával 1920. november 5-én.

Halassi Mihályné háztartásbeli Sándorházáról (Torontál vm.) érkezett Kiskőrösre 3 családtagjával 1921. március 10-én.

Fischer Péter vasutas Perjámosról (Torontál vm.) érkezett Kiskőrösre 1920. december 27-én.

Bocsi Józsefné háztartásbeli Szabadkáról (Bács-Bodrog vm.) érkezett Kiskőrösre egy családtagjával 1921. szeptember 21-én.

Baksay Netti háztartásbeli és családja 1921. április 7-én érkezett Kiskőrösre.¹

Dávidovits Hers izraelita kereskedő Máramaroszigeten (Máramaros vm.) élt családjával az összeomlásig. 1920. december 27-én érkeztek meg Budapestre. Innen költöztek Kiskőrösre. Felesége: Hoffman Selda. Gyermek, Dávidovits Etelka Kiskőrösön kötött házasságot 1926. július 28-án Váradi Herman kiskunfélegyházi kereskedővel.²

Dávidovics Sámuel izraelita pékmeszter szintén Máramaroszigetről érkezett Kiskőrösre családjával. Schwarcz Herman

kereskedő családjával együtt Nyugat-Magyarországról menekült 1921. február 25-én Budapestre, majd onnan Kiskőrösre. itt kötött házasságot Fleischer Erzsébettel 1924.³ május 20-án.

Reitzer Vilmos m. kir. tiszthelyettes Lugosról (Krassó-Szörény vm.) menekült Kiskőrösre a feleségével, Polz Augusztával együtt. Hosszabb ideig a községházán éltek. Itt született meg gyermekük, Reitzer Rezső Károly 1922. 16-án. 1935-ben magyarosították a nevüket Rajnai-ra.⁴

Dr. Faller Alajos Zomborból menekült ügyvéd 1920 őszén Kiskőrösön telepedett le. Nem sokáig élt itt, mert december elején Kalocsára költözött.

Ladvenszky József Zomborból menekült pénzügyőri főbiztost 1921 szeptemberében Kiskőrösre helyezték, majd miután Baja visszakérült magyar fennhatóság alá, visszakerült Bajára.⁵

Horváth Béla menekült bajszentistváni főjegyzőt kiskőrösre helyezték 1921 júniusában.

Duró Mihály MÁV hivatalnok az Arad megyei Konop településen teljesített szolgálatot. Itt született 1914. április 4-én - Duró Dechlám Mária nevű gyermeke. 1916-1917-ben még vasúti tisztképzésen vett részt. 1919-ben Konopról menekült Hatvanba, majd innen Kiskőrösre irányították. Leánya az itteni állami elemi iskolában végezte alapfokú tanulmányait. Örökbe fogadta Meckenhaupt Sándort, aki Kassán született 1931. január 12-én. Ő is a kiskőrösi elemi iskolában végezte tanulmányait.⁶

Mika Vendel rőfőskereskedő az Árva megyei Usztya településen született 1882. október 19-án. Apja Mika György, anyja Kiják Mária. Az Árva megyei Hámri faluban alapított családot. Itt született 1913. március 3-án Vendel és 1918. április 23-án Mária leánya. A szülés után nem sokkal felesége meghalt. Összepakolta kis családját, s meg sem állt Kiskőrösön. Letelepedett, s 1923. február 24-én újra megnősült. Feleségül vette Csővári Zsuzsannát. Mika Vendel Kiskőrösön halt meg 1928. augusztus 3-án.⁷

Földes Albert MÁV váltóőr a Szerém megyei Batajnica településen élt. Itt született Ilona lánya 1914. május 14-én, Mária lánya

1916. január 17-én, Erzsébet lánya 1917. augusztus 3-án. Az összeomlás után családjával együtt Kiskőrösre menekültek. A gyerekek a kiskőrösi állami elemi iskolában végezték alapfokú tanulmányaikat.⁸

Hollósy(i) Ignác MÁV segéd tiszt iskoláit Szentesen végezte, 1906-ban lépett a MÁV. szolgálatába, előbb Aradon, majd Jófőre kerül állomásvezetőnek. Háború alatt, mint vasutas szolgált és érdemei elismerésül koronás vaséremkeresztet kapott. Az összeomlás előtt az utolsó állomáshelye az Arad megyei Soborsin volt. Itt született 1917. január 13-án Emília nevű lánya. A román megszállás elől menekül s a Józsefvárosi pályaudvaron teljesít szolgálatot. 1923. május 26-án itt született Gyula Géza nevű fia. A gyermek születése után nem sokkal Kiskőrösre került állomás előjárónak. A kiskőrösi pályaudvaron született meg 1924. július 26-án Ferenc Ignác nevű fia. A gyermekei a kiskőrösi állami elemi iskolába jártak tanulni.⁹

Rákosi József MÁV pályafelvigyázó a háború alatt Bihar vármegyében teljesített szolgálatot. Tenke településen született meg 1916. december 6-án János nevű fia. Az összeomlás után az Esztergom megyei Tokod településre került. Itt született meg 1919. november 29-én Olga nevű lánya. 1921-ben Budaörsre vezényelték. Itt látta meg a napvilágot Gusztáv fia. 1923-ban már Komárom vármegyében tevékenykedett. Itt született Vilmos nevű fia. Ezután rövidesen Kiskőrösre került, ahol már hosszabb ideig megtelepedett a családja. A gyerekek a kiskőrösi állami elemi iskolában végezték a népiskolai tanulmányaikat.¹⁰

Fülöp János kereskedő a Nyitra megyei Jablanc községben élt feleségével. Itt jött a világra 1915. június 4-én Anna, 1918. július 21-én Mária és 1920. június 24-én Pál nevű gyermeke. A harmadik gyermek világra jöttét követően felpakoltak és csonka Magyarországra költöztek. Kiskőrösön telepedtek le.¹¹

Jávorka Ferenc kötelgyártó az Esztergom vármegyei Párkányból érkezett. Anna lánya még ott született 1915. április 25-én. Az 1920-as évek elején már Kiskőrösön laktak.¹²

Rígás Vince MÁV üzemi altiszt a Sáros

¹ Dékány István: Trianon árvái.

² Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

³ Schwarcz Herman Sopronkeresztúron (Sopron vm.) született 1896. november 2-án. Kiskőrösi polgári anyakönyvek

⁴ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

⁵ Kiskőrös és Járása 1921.

⁶ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

⁷ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

⁸ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

⁹ Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános ismertetője és címtára, első körzet, Budapest, 1930. Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

¹⁰ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

¹¹ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

¹² Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

megyei Plavnica községben született 1874-ben. Apja Rigász János, anyja Karpenczy volt. A gyorsan fejlődő vasútnál helyezkedett el. A 20. század elején megismerkedett Sásky Máriával (Irma), aki Gyetva-Kriványban (Zólyom vm.) született 1886. október 9-én. 1903-ban ugyanitt házasságot kötöttek. Itt született Gizella lánya 1904. szeptember 14-án.¹³ A családfőt áthelyezték a Nyitra vármegyei Ruttka községbe. Itt született meg a többi gyermeke: Béla 1906. augusztus 2-án, Irén 1913. július 8-án, Ferenc 1915. október 15-én és Lajos 1918. október 11-én. Nem akart felesküdni az új hatalomra, ezért 1922. március 15-én családjával együtt Mosonmagyaróvárra költözött. 1924 márciusában érkeztek Kiskőrösre, ahol letelepedtek. Gyermekeik a kiskőrösi állami elemi iskolában tanultak. Rigász Vince Kiskőrösön halt meg 1927. június 15-én. A felesége szintén itt halt meg 1958. szeptember 11-én.¹⁴

Kovalik József MÁV vasúti altiszt 1877-ben született. A felesége Kovács Zsófia volt. Az Árva vármegyei Turdossin községben éltek. Itt születtek gyermekeik: Mária 1911. szeptember 5-én, Alajos 1914. február 1-jén és Antal 1916. szeptember 15-én. Az összeomlás után Kiskőrösön telepedtek le. A gyermekek a kiskőrösi állami elemi iskolában tanultak. Kovács Zsófia Kiskőrösön halt meg 1926-ban, a férje pedig 1935-ben.¹⁵

Magosi András MÁV intéző Szabadkán született 1890. április 28-án Magosi Dániel cipész és Elek Etelka gyermekeként. A szabadkai Állami gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait. Szabadkán házasodott meg, s itt született András fia 1911-ben (később a bajai Állami Türr István felsőkereskedelmi iskolában tanult), Etelka lánya 1921. szeptember 27-én. A császári és királyi 86. szabadkai gyalogezredben harcolt az első világháborúban.¹⁶ Tartalékos hadnagyként szerelt le. A gyermek születése után nem sokkal összecsomagoltak és Kelebiára költöztek, majd rövidesen Kiskőrösön telepedtek le. Magosi András 1928-ban halt meg, s itt temették el. A felesége jóval túlélte férjét,

ő 1975-ben hunyt el. Etelka 1944. augusztus 15-én ment férjhez Deme Józsefhez.¹⁷

Druhár József vasúti éjjeliőr a Délvidéken töltötte szolgálatát. A felesége Hajdú Erzsébet volt. Az első világháború előtt Péterrévén (Bács-Bodrog vm.) éltek. Itt született Mária 1911. október 10-én és Rozália 1914. június 14-én. A háború alatt Ada városkába helyezték át. Itt jött a világra Ilona lánya 1917. július 27-én. Az összeomlás után nem sokkal Kiskőrösre menekült családjával. 1920. március 22-én már itt született Erzsébet nevű lánya. A gyermekek a kiskőrösi állami elemi iskolába jártak. A felesége Kiskőrösön halt meg 1960. március 24-én. Druhár József rövidesen követte szeretett nejét. Ő a kiskunhalasi kórházban hunyt el 1960. áprilisában, 72 éves korában.¹⁸

Békés Sándor MÁV főtiszt az első világháború idején az Erdélyi Szászvárosban (Hunyad vm.) teljesített szolgálatot. Itt született Sándor fia 1920. augusztus 22-én. A környékbeli vasutasokkal Ópiskire húzódtak. Innen menekültek át Magyarországra. 1921. december 3-án érkeztek Szolnokra. Onnan Kazincbarcikára kerültek, s onnan helyezték Kiskőrösre. A fia a kiskőrösi állami elemi iskolában tanult.¹⁹

Bányai János MÁV pályafelügyelő az első világháború alatt a Délvidéken teljesített szolgálatot. Ilona lánya Rácmiliticsen (Bács-Bodrog vm.) született 1920. június 14-én. A kislányvilágra jötte után nem sok-

kal Magyarországra menekültek. Kiskunlacházán telepedtek le. Itt született László fia 1921. december 16-án. Az 1920-as évek közepén Kiskőrösre helyezték át. A pályaudvaron laktak hosszabb ideig. A gyermekek a kiskőrösi állami elemi iskolában tanultak.²⁰

Szirovicza János asztalos a Bács-Bodrog vármegyei Aracsról érkezett Kiskőrösre. János Lajos nevű gyermeke még ott született 1921. szeptember 13-én. Utána költöztek át.²¹

Vezsegi (Versegi) József MÁV felügyelő az első világháború alatt és röviddel utána a Délvidéken dolgozott. Felesége Lankus Ilona volt. József fia Magyarokán (Bács-Bodrog vm.) született 1919. december 19-én. Lánya, Ilona Horgoson (Csongrád vm.) jött a világra 1922. április 12-én. Nem sokkal ezután Magyarországra menekültek. A Kiskőrös-Kiskunhalas vonalon kapott munkát. A pirtói őrházban laktak egy ideig. A gyermekek a kiskőrösi állami elemi iskolában tanultak. Vezsegi József Kiskőrösön halt meg 1929. szeptember 10-én.²²

Hornok Anna Szabadkán született 1893. június 11-én. Itt is ment feleségül Ürmös Imréhez. A házasság nem volt hosszú életű, mert a férj rövidesen meghalt. Az összeomlás után Magyarországra menekült, s Kiskőrösre került. Itt ismerkedett meg Bóczi János vasutassal. Kiskőrösön házasodtak össze 1921. március 22-én.²³

Hencz János iparos Lugoson (Krassó-Szö-

Trianoni menekültek a húszas években (Internet)

¹³ Férje: Péntek Pál hiv. tűzoltó, ev. Született: Kiskőrös, 1906. november 28. Lak: Kiskőrös. Apja: János, anyja: Darula Julianna. Házasságkötés: Kiskőrös, 1930. november 22. Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

¹⁴ Dékány István: Trianon árvái. Kiskőrösi polgári anyakönyvek. Béla felesége Oláh Mária lett. Házasságkötés: Orgovány, 1938. Béla Kiskőrösön halt meg 1959. április 15-én.

¹⁵ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója, 1921.

¹⁶ Gaksch József: A volt szabadkai cs. és kir. 86. gyalogezred története 1882-1918.: „A 881-es magaslatért vívott harc minkét oldalon súlyos áldozatot követelt. A szerb állásokban és az állások között rengeteg holttest feküdt. A 86-osok közül elesett Pollák Sándor zászlós, megsebesült Dinyeberki Bozó Antal és Gasvodich Nárcisz százados, Hanczmann Rezső és Schmideg Rezső zászlós, Kollár József és Magosi András hadapród.”

¹⁷ Állami gimnázium, Szabadka, 1907. Állami Türr István felsőkereskedelmi iskola, Baja, 1928.

¹⁸ Druhár Mária férje Horváth József szabómester, RK. Született: Óbecse, 1899. január 3. Lak: Péterréve. Apja: Géza, anyja: Gér Julianna. Házasságkötés: Kiskőrös, 1931. március 7. Kiskőrösi polgári anyakönyv.

¹⁹ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója. Petőfi Népe, 1960. április 8.

²⁰ Dékány István: Trianoni árvák. Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

²¹ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

²² Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

²³ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

rény vármegye vm.) született 1900. szeptember 22-én Hencz János iparos és Filler Katalin gyermekeként. Az 1920-as években került Kiskőrösre. Itt kötött házasságot Hellebrandt Máriával. Kiskőrösön telepedett le.²⁴

Horváth Jolán Pozsonyban született 1905. jan. 30-án Horváth Antal vasutas, pályafelvigyázó és Tillner Irma gyermekeként. Az összeomlás után Magyarországra menekültek. Horváth Júlia Kiskőrösre került. Itt ismerkedett meg Romsics Pál kereskedővel. Kiskőrösön kötötték házasságot 1922. okt. 21-én.²⁵

Döme Orbán és Lipinczki Etel gyermekei:

Döme Mária Zentán született 1904. augusztus 11-én. Tabdin telepedett le. 1922. november 28-án kötött házasságot Kiskőrösön Kökény János földművessel. (Született: 1896. február 1. Lakik: Kiskőrös (Tabdi). Apja: István, anyja: Csikesz Julianna.)

Döme Mária Zentán született 1906. szeptember 1-jén. Ő Kiskőrösön telepedett le. Itt kötött házasságot Kökény Pál napszámossal 1928. december 1-jén. (Született: Csengőd, 1906. május 11. Lak: Kiskőrös. Apja: János, anyja: Nyerges Zsuzsanna.)

Döme Sándor földműves Zentán született 1909. február 16-án. Ő is Kiskőrösön élt. 1933. szeptember 28-án kötött házasságot Kiskőrösön Balázs Zsuzsannával. (Született: Kiskőrös, 1910. február 24. lak: Kiskőrös. Apja: János, anyja: Bodonyi Kovács Mária.)²⁶

Urbán Zoltán állomás-felvigyázó 1894-ben született. Felesége Zert Anna Berta volt. Horvátország területén teljesített szolgálatot az első világháború alatt. Az összeomlás után rögtön Magyarországra menekítette a családját. 1918 végén már Kiskőrösön élnek, bár lakhelyként még Horvátországot jelölte meg. Kiskőrösön született lányai: Otilia Anna 1919. február 2-án és Anna Mária 1920. július 18-án.²⁷

Magony István vasúti felvigyázó a Délvidéken teljesített szolgálatot az első világháború alatt. Felesége Biróczy Rózsa volt. 1918 után Kiskőrösre kerültek. Rózsa nevű lányuk Szabadkán született 1917-ben, s Kiskőrösön halt meg 1921. augusztus 20-án.²⁸

Fodor János vasúti pályaoőr 1885-ben született. Felesége: Urbán Julianna volt. Az első világháború végén a Szerém megyei Ruma községben éltek, de az összeomlás után Kis-

kőrösön kötötték ki. Itt született fiuk, Fodor Fenő Árpád 1919. augusztus 16-án.²⁹

Nagy József pályafelvigyázó. Középiskoláit Szatmárnémetiben, a vasúti tanfolyamot Zágrábban végezte. Előbb Keszthelyen, majd a belovári osztálymérnökségnél szolgált. A háború alatt, mint vasutas teljesített szolgálatot. A háború végén el kellett menekülnie családjával. Előbb a szolnoki, azután az esztergomi, majd a kiskunhalasi osztálymérnökségnél dolgozott s ez utóbbi beosztásában a Kiskőrös-kalocsai vonalon az 1920-as évek második felében tevékenykedett. A kiskőrösi iparoskör tagja volt. Két gyermeke volt.³⁰

Harsághi Harsághy Nándor pénzügyi szemlést 1857-ben született. Kassán a Katolikus Főgimnáziumban tanult. Első felesége Kurimszky Mária volt, aki Budapesten halt meg 1894. október 5-én. 1897-ben Lévára helyezték pénzügyi biztosnak. Közben újra megnősült. Feleségül vette Balogh Erzsébetet. Léván született fia, Nándor János, majd leánya Elza Márta Mária. 1909-ben Léváról Privigyére helyezték az ottani adóhivatalhoz. Valószínűleg ő kérte az áthelyezését, mert fia 1908-ban már a privigyei Katolikus Főgimnáziumban tanult. 1910-ben újabb állomás következik az életében, Érsekújvárra került. Előléptették pénzügyőri főbiztossá. 1914-ben még biztosan Érsekújváron van, mivel a fia az ottani Szent Ferenc-rendi katolikus gimnáziumban érettségizett. A háború alatt is valószínűleg Érsekújváron teljesített szolgálatot. Az összeomlás után Magyarországra menekült. Nyugállományba helyezték. Megszerezte a kiskőrösi dohánytözsde tulajdonjogát. Családjával Kiskőrösre költözött. Nem sokáig örülhetett a „nyugodt” éveknek, mert 1922. augusztus 8-án meghalt Kiskőrösön. A felesége még 1924-ben is működtette a helyi dohánytözsdet. 1926 augusztusában Kiskőrösön ment férjhez lánya Matthaidesz Zoltánhoz.³¹

Rab Mihály magyar királyi pénzügyőri felvigyázó a Brassó vármegyei Pürkerec faluban született 1877. szeptember 25-én Rab János Samu és Kajcsa Julianna gyermekeként. 1918 után Kiskőrösre került. Itt kötött házasságot Menczel Katalinnal 1922. április 13-án. Rab Mihály Kiskőrösön halt meg 1927. június 8-án.³²

Letovác Dezső magyar királyi adótitisz Szabadkán született 1903-ban Letovác Dezső városi adóellenőr és Tary Teréz tanítónő gyermekeként. A szabadkai Állami Gimnázium végezte középiskolai tanulmányait. Az összeomlás után Kiskőrösre helyezték az adóhivatalhoz. 1931-ben az igazságügy miniszter Letovác Dezső kiskőrösi királyi járásbírói díjnyakot a pápai királyi járásbíróshoz helyezte át saját kérelmére. De ez már nem valósult meg. 1933 megbetegedett és júniusban meghalt.

Tary Péter állampénztári főtanácsos Szabadkán született 1884. július 27-én Tary József néptanító, szabadkai városi bizottsági tag és Varga Terézia gyermekeként. Középiskoláit Szabadkán végezte. Első állomáshelye Szabadka volt, ahonnan egy időre Óbecsére került. 1911-ben vette Feleségül Szabadkán Gartner Annát. 1914-ben, az első világháború kitörése után a 6. honvéd gyalogezredhez vonult be, s 1915-ben, mint rokkant szerelt le. Dezső bátyja a déli harctéren sebesült meg, majd Balassagyarmaton a csehek kiűzése körül szerzett érdemeket. 1920-ban Szabadkáról elmenekült és utána a kiskőrösi adóhivatalnál teljesített szolgálatot. Gyermeük, Tary Imre László 1921-ben született. Egyetemi hallgató volt. 1946. február 20-án halt meg Kiskőrösön. Tary Péter végleg kiskőrösi emberré lett. Itt halt meg 1954. április 24-én. A felesége 1979-ben hunyt el. Az egyik testvére, Sándor, vele jött át Magyarországra. Az ő felesége, Hermann Ilona (született Udvarhelyen, 1882. december 26-án) tanítónő volt. Tary Sándorné itt halt meg Kiskőrösön 1958. március 11-én.

Dudás Lajos polgári iskolai altiszt. Felesége Kemper Katalin. Házasságkötésük után Fiumében helyezkedett el. Itt született meg Irma lánya 1910. február 4-én, Károly fia 1911. október 28-án, László pedig 1912. április 18-án. A háború utolsó éveiben visszaköltöztek a délvidékre. Kulán (Bács-Bodrog vm.) jött a világra Ilona lányuk 1919. augusztus 12-én. Bem sokkal ezután Kiskőrösre költöztek. Az újra beinduló Polgári Fiú- és Leányiskolában kapott állást. Iskolai altisztként szolgálati lakásban lakhatott családjával. A gyerekek a kiskőrösi állami elemi tanultak.

Berkecz László 1922-ben iratkozott be

²³ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

²⁴ Kiskőrösi polgári anyakönyvek: A férje született Füzesabonyban, 1896. augusztus 8-án. apja: Bóczi András, anyja: Czegléd Rozália).

²⁵ Kiskőrösi polgári anyakönyvek: Hellebrandt Mária született Kiskőrösön, 1899. január 3-án. Apja: Hellebrandt János, anyja: Gál Mária).

²⁶ Kiskőrösi polgári anyakönyvek: Romsics Pál született: Csengőd, 1902. aug. 7. Lak: Kecel. Apja: István, anyja: Salacz Ágnes.

²⁷ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

²⁸ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

²⁹ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

³⁰ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

³¹ Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára, első körzet, Budapest, 1930.

³² Magyarország tiszti cím- és névtára - 16. évfolyam, 1897. Pénzügyi Közlöny, 1910-07-20 / 18. szám (561. oldal). Pesti Napló, 1909. február (60. évfolyam, 27-50. szám) 1909-02-19 / 42. szám. Szent Ferenc-rendi katolikus gimnázium, Érsekújvár, 1914.

a kiskőrösi állami elemi iskolába. Az előző tanévet a szabadkai elemi iskolában végezte. Szülők nélkül érkezhettek, mivel kijelölt gyámja Oroszi János napszámos volt, s a községi menházban lakott. 1923-ban átírták a kiskőrösi evangélikus iskolába.

Lengváry Zoltán mérnök. Felesége Révész Ilona volt. Aradról menekült Kiskőrösre a románok elől. Nagy vagyonnal rendelkezett. Felajánlotta, hogy megszervezi Kiskőrösön a villanyvilágítást. Bérbe adták neki a színháztermet egy évre, hogy mozi előadásokat szervezhessen. Kikötötték azonban, hogy hetente legfeljebb csak háromszor tarthat előadást a színházban, egyébként pedig a képviselőtestület szabadon rendelkezik a színházteremmel. Mindezt 10500 korona hasznóbért fizetett. Pár évvel később Budapesten egy céget alapított, s ingatlanok adás-vételével, bérbeadásával foglalkozott, rövid ideig egy bankot is birtokolt. Majd rövidesen tőzsde spekulációba kezdett. 1924-ben eljárás indult ellene, majd 1927-ben kaucióssikkasztásért letartóztatták.³³

március 29-én; Erzsébet Mezőtelegden született (Bihar vm.), 1916. október 3-án; Mária Zabola községben született (Háromszék vm.), 1918. október 1-jén (2004-ben halt meg). A lánya születése után, Zaboláról menekültek Magyarországra. Rögtön Kiskőrösre kerültek. 1921. március 12-én már itt született Teréz lánya. Bihari Lászlót rövidesen nyugállományba helyezték. Kezdetben a csendőrlaktanyában laktak, később a kiépülő Újtelepre költöztek. A nyugdíj mellett kereskedelemmel is foglalkozott. Gyermekei a kiskőrösi állami elemi iskolába jártak. Egy ideig szülőként a felügyelő bizottság tagja volt. Kiskőrös hunyt el 1935. december 5-én, a felesége pedig 1978-ban. A fia, László is Kiskőrösön élt, kereskedelemmel foglalkozott. Kovácsik Veronika volt a felesége. Lányuk, Veronika Éva Kiskőrösön született 1937. október 15-én. Bihari Mária Bende József szabóhoz, ment feleségül. Kiskőrösön éltek. Gyermeük, Mária Kiskőrösön született 1938. április 10-én.³⁴

Árpád József irodafőtiszt Pécsen szüle-

1913-ban is ott dolgozott. Antalfalván született 1913. november 14-én Mária Antónia lánya. 1917-ben Kulán dolgozik. Itt született 1917. február 20-án Irén Vilma Terézia nevű lánya. A háború vége után nem sokkal Magyarországra menekült családjával együtt. Kiskőrösön telepedett le. A járásbírósnál alkalmazták főtisztként. 1920-ban született Ilona lánya. A gyerekek a kiskőrösi állami elemi iskolában, majd a Kiskőrösi Polgári Fiú- és Leányiskolában tanultak. Az 1930-as években nyugállományba helyezték. Kiskőrösön halt meg 1960. január 11-én. A felesége még ugyanebben az évben követte, július 10-én hunyt el.³⁵

Zajovits Ferenc Béla MÁV vendéglős Győrben született 1879. május 12-én Zajovits Ferenc győri kocsmáros és Tolnay Julianna gyermekeként. Az alapfokú és középfokú tanulmányait helyben végezte. Folytatta apja, s egyben családja foglalkozását, vendéglős lett. 1906-ban Sátoraljaújhelyen volt vendéglős. Rövidesen megházasodott, feleségül vette Simon Irmát. Irma lánya 1911. október 29-én született. 1915-ben vonult be katonai szolgálatra a 31. honvéd gyalogezredhez Veszprémbe. Bátorságával kitűnt társai közül. Az első világháborúban kétszer kapta meg a vitézségi érdemrendet. Őrvezetőként szerelt le. 1918. május 30-án született meg Ferenc nevű fia Besztercebányán (Zólyom vm.). Az összeomlás után Kiskőrösre kerültek. Egy ideig a kiskőrösi vasúti vendéglőt vezette. Felesége Kiskőrösön halt meg 1929. február 1-én. Zajovits Ferenc Béla szintén Kiskőrösön hunyt el 1970. február 28-án.³⁶

Bíró István csendőr tiszthelyettes 1878-ban született Bíró István és Bíró Zsuzsanna gyermekeként. Felesége Müller Ilona volt. Az első világháború alatt Torontál vármegyében teljesített szolgálatot. Jolán lánya Magyaritbén született (Torontál vm.), 1916. szeptember 6-án. Fia, István Rudnán született (Torontál vm.), 1919. május 20-án. Bíró Istvánné közte volt a Romániából kiutasítottak listáján. Rudnáról érkeztek vonattal Szolnokra 1921. július 5-én 3 családtaggal. Innen egyenest Kiskőrösre irányították őket. Rövidesen a férje is követte őket ide. Nem sokáig élvezhették a békésebb időszakot, mert Bíró István 1922. november 28-án meghalt Kiskőrösön. A családja még egy ideig itt élt Kiskőrösön. A gyerekek az állami elemi iskolában tanultak.³⁷

Beköltözési engedély 1922-ből (Internet)

Bihari László csendőr tiszthelyettes 1877-ben született Moldován Imre és Fekete Julianna gyermekeként. Felesége az 1887-ben született Bende Anna volt. Erdélyben teljesített szolgálatot. A háború alatt is csendőrként szolgált. Gyermekei: László Zoltán Baróton született (Háromszék vm.), 1911. május 15-én (2002-ben hunyt el); Tibor Jenő Gyergyótölgyesen (Csík vm.) született 1914. január 2-án (1975-ben halt meg); István Földváron született (Brassó vm.), 1915.

tett 1878. szeptember 24-én Árpádi József és Krisztián Rozália gyermekeként. Pécsen a községi népiskolában tanult. 1903-ban Kula (Bács-Bodrog vm.) községben kötött házasságot Neszt Mária Juliannával (Bécsben született 1884. szeptember 21-én. Apja: Neszt Jakab, anyja: Bieber Mária.) 1905-ben Püspökladányban alkalmazták végrehajtóként. 1907-ben a szentesi királyi járásbírósnál telekkönyvi betétszerkesztő írnok. 1909-ben Antalfalván viselt hivatalt a járásbírósnál,

³³ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

³⁴ Az apja 1929 júliusában halt meg Szabadkán. Az édesanyja jaszibarai iskolában (1905) belterületen helyettesítő tanáriskolában (1902-1904), majd a községi elemi iskolában tanított. (1906-1911) Lakatos Andor (szerk.): A Kalocsa-Bácsi Főgyházmegye történeti sematizmusa 1777-1923 - A Kalocsai Főgyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 3. (Kalocsa, 2002). Napi Hírek, 1933. június/1933-06-13 [0300]. Pápa és Vidéke, 28. évfolyam 1-53. sz. (1931)1931-05-24 / 21. szám. Állami gimnázium, Szabadka, 1916.

³⁵ Gartner Anna Kernyája településen született (Kerény, Bács-Bodrog vm.), 1888. október 19-én. Apja: Gartner Antal, anyja: Ginder Marianna. Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára, első kötet (Budapest, 1930). Magyarországi Katolikus anyakönyvek.

³⁶ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója.

³⁷ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója 1922-1923.

Grünvaldszky (Grünvalszky) Károly csendőr tiszthelyettes 1881. február 3-án született Grünvalszky András és Kuchár Mária gyermekeként. 1909-ben Dunavecson szolgált csendőrörsvezetőként. 1909. június 15-én kötött házasságot Kiskőrösön Kelemen Ilonával. Az első világháború kitörése előtt már egy rövid ideig Kiskőrösön szolgált a csendőrség kötelékében őrmesterként. Ekkor született itt Károly Ferenc nevű fia 1912. október 30-án. Előtte és utána Szenttamáson (Bács-Bodrog vm.) teljesített szolgálatot. A háború vége felé Ókérre (Bács-Bodrog vm.) került. Ott született 1918. május 16-án Mária lánya. Az összeomlás után az általa már jól ismert Kiskőrösre került. A gyerekek itt jártak iskolába. 1928-ban vezényelték el Kecskemétre. Ekkor a családja is vele költözött el.³⁸

Bergholcz Pál járásbírósi irodatiszt Pancsován látta meg a napvilágot 1889. június 21-én Bergholcz Jakab és Wild Amália gyermekeként. Mint pancsovai törvényszéki díjnokot az antalfalvi törvényszékhez nevezték ki 1915-ben. Az első világháborúban az magyar királyi 29 gyalogezredben szolgált. Az összeomlás után családjával jött Kiskőrösre. Itt ismerkedett meg Kelemen Évával. 1921. július 30-án házasságot kötöttek Kiskőrösön. 1922. május 20-án itt született meg Pál fia. A kiskőrösi járásbírósi irodatisztet Kiskőrösön dolgozott. 1926-ban, mint kiskőrösi királyi járásbírósi irodatisztet kiskőrösi telekkönyvvezetővé nevezték ki. A tűzharcos szövetség tagja lett. Nevét Bajory-ra magyarosította 1935-ben.³⁹

Borsay(i) István római katolikus plébános Soltvadkerten született 1890. december 26-án. 1903 és 1911 között a kalocsai katolikus gimnáziumban tanult, majd 1911 és 1915 között a teológiai tanulmányait is itt végezte. 1915. június 12-én szentelték papá. 1915-ben Paripáson, majd még ebben az évben Szilberek községben, 1917-ben Péterrévén, majd 1918-ban Baján dolgozott hitoktatóként és katolikus lelkészként. Gyakran járt haza Meglátogatni szüleit. Egy ilyen eseményről írt a Kiskun-Halasi Helyi Értesítője: „Borsay István kalocsai egyházmegyei lelkész, aki a húsvéti ünnepekben

Soltvadkerten lakó szüleit látogatta meg, a demarkációs vonalon túlra történt hazaérkezése után a szerbek letartóztatták. az ártatlan pap 40 napig sínylődött a szerbek fogságában csak ezért, mert magyar volt.” A kalocsai érsek nem sokkal ezután Soltvadkerten helyezte. 1921-ben Soltszentimrén, majd Kecelen, 1923-ban Tataházán, még ebben az évben a Veszprém megyei Tapolcán teljesített szolgálatot. 1925-től 1927-ig Kalocsán szolgált, majd ebben az évben Nagybaracsikára került. 1929-től 1944-ig Kiskőrösön volt plébános. 1944-ben Szeremlére helyezték, de még ebben az évben agyvérzést kapott, s azért felhagyott az aktív egyházi tevékenységgel. Rövidesen a székesfehérvári Papi Otthonba került. Ott halt meg 1967. júl. 9-én.⁴⁰

Szabó István csendőr tiszthelyettes. Monori születésű, 1911-ben lépett a csendőrség szolgálatába, Monoron, Topolyán, Óbecsén erősítette a csendőrség állományát. A háború alatt, mint tábori csendőr küzdött. Több kitüntetést kapott. 1919. december 9-én Óbecsén (Bács-Bodrog vm.) született meg István fia. Ezután nem sokkal Kiskőrösre költöztek. A kiskőrösi csendőrlaktanyában laktak. Ő volt a kiskőrösi csendőrség parancsnoka törzsőrmesterként. Szolgálati elismerésül több nyilvános dicséretben volt része. Az 1920-as évek végén nyugalományaiba helyezték. 1929-ben Pestszentlőrincre költöztek.⁴¹

Kovács István nyugalmazott csendőr a megszállt területről menekült Kiskőrösre. Felesége Cséri Erzsébet volt. Kiskőrösön halt meg 1923. március 20-án, 47 éves korában.⁴²

Koczurek József járásbírósi irodafőtiszt Szabadkán született 1861-ben Koczurek János és Hégel Erzsébet gyermekeként. Felesége Rostás Tekla volt. Lánya, Erzsébet Ilona 1896. augusztus 12-én született. Felsővisóról (Máramaros vm.) érkezett Kiskőrösre 1920. augusztus 21-én 3 tagú családjával. Kiskőrösön halt meg 1923. február 25-én. Sírját sajnos az utóbbi időben számolták fel a kiskőrösi katolikus temetőben.⁴³

Neszt Károly Frigyes járásbírósi irodatiszt Kula községben született (Bács-Bodrog

vm.) 1890. március 27-én Neszt Jakab (Kulán született 1850. március 14-én) és Bieber Mária (Brünben született 1855. október 27-én) gyermekeként. Családjával együtt érkezett Kiskőrösre. 1921-ben a kiskőrösi járásbíróshoz osztották be. Kiskőrösön kötött házasságot Hazafi Róza tanítónővel. Haláláig itt dolgozott segédtiszként. Székesfehérváron halt meg 1926. szeptemberében. Sírjukat szintén felszámolták a kiskőrösi katolikus temetőben.⁴³

Király Mihály szobafestő Székelyföldön élt. 1921. június 12-én Szentdemeteren (Udvarhely vm.) született József nevű fia, aki az 1920-as évek vége felé a kiskőrösi állami elemi iskolában tanult.

Kovács Vilmos községi jegyző Gyomán született 1887. április 28-án Kovács Adolf és Bohanovszky Otília gyermekeként. Középsiskoláit Mezőtúron, az egyetemet Szegeden végezte. All. tud. oklevelet Szegeden 1927-ben szerzett. Pályáját 1906-ban kezdte meg Monostorapátiban, mint jegyző gyakornok, majd a közigazgatási tanfolyamot elvégezve ugyanott lett segédjegyző. Onnan Szombathelyre ment a közigazgatási tanfolyam elvégzésére. Működött még Dióskálán, Hetesen, majd a Krassó-Szörény vármegyei Orsova következett, végül Resicabánya községekben lett segédjegyző. 1914. június 14-én feleségül vette Kiskőrösön Zoltán Erzsébetet. 1914-ben bevonult és az összeomlásig teljesített háborús szolgálatot. Az orosz fronton súlyosan megsebesült, és mint 25 %-os hadirokkant szerelt le 1918-ban főhadnagyként. Kitüntetései: kis ezüst, v. é., Koronás ar. érd. kér., Károly cs. kér., seb. érem. 1916. október 16-án született meg Reichenburgban (Csehország) Andor Béla, majd Kiskőrösön 1918. január 25-én György fia. Az összeomlás után, mint menekült resicabányai községi jegyzőt 1921 júniusában Kiskőrösre helyezték közigazgatási jegyzőnek, majd Bócsán lett helyettes főjegyző. Közben ismét visszakerült Kiskőrösre. 1927-ben pedig a csengődi főjegyzőt helyettesítette, majd 1934-ben választották meg Bócsán k. vezető főjegyzőjévé. A tűzharcos szövetség tagja volt. Kiskőrösön halt meg 1945. szeptember 26-án. A felesége

³⁸ Kiskőrösi Hírlap című folyóirat 1920. február 8-i száma. Halasi Ujság, 1920 (2. évfolyam, 1-104. szám) 1920-05-09 / 37. szám. Magyarország, 1927. december (34. évfolyam, 273-297. szám) 1927-12-22 / 290. szám.

³⁹ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója. Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

⁴⁰ Árpád Mária Antónia férje Vörös Ferenc Kálmán járásbírósi díjnok, RK. Született: Zenta, 1899. október 8. Lak: Budapest VIII. Apja: János, anyja: Dobra Etelka. Házasság kötés: Kiskőrös, 1933. május 6. Árpád Irén Vilma Terézia férje Mikó István járásbírósi tisztviselő. Született Tarcsán 1909. szeptember 14-én. Apja: Mikó István, anyja: Brühl Gabriella. Árpád Ilona 2014. május 31-én hunyt el. Községi népiszkolák, Pécs, 1888. Budapesti Közlöny, 1907. május (41. évfolyam, 100-122. szám) 1907-05-05 / 103. szám. Igazságügyi Közlöny, 1909 (18. évfolyam) 1909-02-20 / 2. szám. Igazságügyi Közlöny, 1905 (14. évfolyam) 1905-09-25 / 9. szám. Magyarországi katolikus anyakönyvek, kiskőrösi polgári anyakönyvek.

⁴¹ Zajovits Irma férje Leányfalusi Károly kiskőrösi kántor-tanító volt. 1999. december 1-jén hunyt el. A magyar gyalogos katona története (Budapest, 1943).

⁴² Dékány István: Trianon árvái. Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója. Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

⁴³ Koczurek Erzsébet Ilona Kiskőrösön házasodott meg. Férje: Mottl Dezső tanító. Házasság kötés: Kiskőrös, 1921. május 21. Neve Mohay lett 1935-ben. Mottl Dezső Felsővisóról (Máramaros) menekült Magyarországra. 1920. augusztus 19-én egy családtaggal érkezett Budapestre. Gyermekek: Mottl József Kiskőrösön született 1922. február 24-én. Kiskőrösi polgári anyakönyvek. Dékány István: Trianon árvái.

1985-ben hunyt el. Az evangélikus temetőben temették el őket.⁴⁴

erzsébetvárosi Dr. Szentpétery Lajos főszolgabíró. A család, mint nemesi előneve is mutatja Erzsébetvárosból származott, s örmény eredetű volt. A nemességet Szentpétery Kristóf kapta 1760-ban Mária Teréziától. Vele együtt nemesült a családjai is. Felesége Kopatz Sára, fia, János, annak felesége Csiki Apollónia, fiai, Kristóf, Dávid, Péter, lányai Mária és Anna, valamint első feleségétől Csika Évától született fiai, Antal, és annak felesége Veronika, továbbá Szalvátort, Domonkos és István, lányai Anna és Katalin. Szentpétery Ferenc (a 32. honvédszászlóalj hadnagya), Imre és Miklós (11. illetve a 73. honvédszászlóalj századosai) 1849-ben haltak meg. A szabadságharcban áldozták életüket.

Szentpétery Lajos édesapja Szentpétery János királyi bírósági végrehajtó, az édesanyja Száva Katalin (meghalt Désen 1907. december 13-án) volt. Felesége László Mária volt. Az első világháború alatt a nagyilondai járás főszolgabírója volt. Erdély elszakadását követően nem volt hajlandó esküt tenni a román államra, ezért hivatalát elveszítette. Magyarországra települt. 1921. május 10-én érkezett Pestszentlőrincre. Innen rövidesen Kiskőrösre került. A kiskőrösi járás tiszteletbeli főszolgabírója lett. 1923 és 1929 között a pomázi járás főszolgabírói tisztségét töltötte be. Nevéhez fűződik egyebek mellett a budakalászi és a piliscsabai világháborús emlékmű létesítése. 1929-től Kalocsára helyezték főszolgabírónak. 1932. május 16-án ünnepelte harmincéves szolgálati jubileumát. Ez alkalmából nagy ünnepséget rendeztek Kalocsán. Erről így számolt be a Magyar Távirati Iroda: „Melegen ünnepelte ma délben a kalocsai járás és Kalocsa városa erzsébetvárosi Szentpétery Lajos menekült nagyilondai. most kalocsai főszolgabíró harmincéves szolgálati jubileumát. Horváth Dezső, foktői főjegyző a jegyzők, Bulicza Ferenc géderlaki törvénybíró a bírák, Szabóky Jenő országgyűlési képviselő a járás közönsége, Bakos Ádám törvényszéki elnök az igazságszolgáltatás Antalffy Nándor polgármester a város nevében üdvözölte, Horváth Győző püspök a százötven terítékes közebeden a kormányzóra ürtette poharat es az egyházmegye nevében köszöntötte Szentpétery főszolgabírót.” 1937. február 16-án hirtelen halt meg Kalocsán. Kívánságának megfelelően Pomázon temették el. Felesége Pomázon hunyt el 1970. április 6-án.⁴⁵

Lende Béla Ede kincstári számtiszt. 1892

és 1899 között a körmöcbányai Állami Főreáltanodában tanult. 1901-ben körmöcbányai lakosként ideiglenes minőségű díjtalan számgyakornok lesz a helyi pénzverőhivatalhoz beosztva. 1902-ben, mint körmöcbányai díjtalan pénzügyi számgyakornokot segélydíjas pénzügyi számgyakornokká nevezték ki. A m. kir. pénzügyminiszter Lende Béla pénzügyi számgyakornokot Sóvárra pénzügyi számtiszté nevezte ki. 1905-ben a pénzügyminiszter Lende Béla sóvári bányaszámtisztet hason minőségben a nagybányai m. kir. bányagazgatósághoz áthelyezte. Köz-

tartalékos hadnaggyá nevezte ki. 1908-ban Lende Béla nagybányai és Liptai Sándor selmecbányai m. kir. bányatisztekét saját kérelmükre a pénzügyminisztérium kölcsönösen áthelyezte. 1910-ben a magyar királyi pénzügyminiszter pénzügyi számellenőrre nevezte ki. 1911-ben Lugosra helyezték át, s még 1915-ben is ott erősítette a pénzügyőrséget. Szákul községben (Krassó-Szörény vm.) született meg Béla nevű fia. Lende Béla harcolt az első világháborúban. Orosz hadifogságba esett, Szibériában volt hadifogságban. A felesége a gyermekeivel Temesvárra

Druhár József és neje 1937-ben (PSVK HGY)

ben letöltötte az előírt katonai szolgálatot. Nagybányán megismerkedett néhai Glanzer Róbert királyi főmérnök leányával, Malvinával. 1906-ban Nagybányán oltárhoz is vezetete. Az esküvőről így számolt be a helyi újság: „Lende Béla m. kir. bányakincstári számtiszt f. hó 14-én vezette oltárhoz néhai Glanzer Róbert volt bányafőmérnök és neje Schneider Francziska kedves leányát: Malvint. Az esküvőn, mint tanuk ócsárd Károly erdőmester, a vőlegény rokona és Schneider Albert nyug. vasúti felügyelő, a menyasszony nagybátyja szerepeltek. Esküvő után a menyasszonyi háznál fényes vacsora volt.” 1907. november 1-jén született meg Nagybányán lányuk, Irén. Lende Béla pénzügyi tevékenysége mellett sokat foglalkozott festéssel. Egyre többször jelentek meg olajfestményei kiállításokon. 1907-ben egy temesvári kiállításon elismerő oklevelet kapott a zsűritől. 1908-ban Ferenc József osztrák császár és magyar király a zágrábi 53. gyalogezredhez

költözött a háború alatt. Az összeomlás a családot szétszakítva találta. A felesége nem sokat gondolkodott, vonatra ültek, és Temesvárról érkezett Kiskőrösre 2 családtagjával (lányával és fiával) 1921. március 29-én. Lende Béla is kiszabadult a hadifogságból és haza jött. 1921-ben nevezték ki a kiskőrösi járás számvevőségének élére. Számtanácsos lett. Itt is jól kamatoztatta festői tudományát is. Egy esetről így tudósított 1924-ben a Kiskun-Halás Helyi Értesítője című újság: „Barra István hajósi főjegyző adta át Melczer Gyula főszolgabírónak azt „az emlékműmánt, melynek művészi kivitele, díszítése, festése Lende Béla pénzügyi számtanácsos járási számvevő ügyességének és rátermettségének fényes bizonyítványa A valódi kutyabőrre, a krónikások korára emlékeztető festett betűkkel írott emlékirat szövege egy élettörténet. A díszes kerettel, hatalmas művészi függő pecséttel ellátott emlékirat megemlékszik az elmúlt huszonöt esztendő

⁴⁴ Az édesanyja életének 80. évében halt meg Kiskőrösön 1926. január 22-én. Itt is temették el. Felesége: Zoltán Erzsébet Kiskőrösön született, 1892. szeptember 24-én. Apja: Zoltán János (Zostyák János volt községi pénztáros), anyja: Jeszenszky Karolina. Kováts György katona lett. Alezredesi rangot szerzett, s 1998-ban halt meg. Felesége Kosztra Ilona volt. Kiskőrösi polgári anyakönyvek. Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára, első körzet (Budapest, 1930)

⁴⁵ Kiskőrösi polgári anyakönyvek.

történetéről.” Lende Bélát 1927-ben helyezték át Budapestre, Pest vármegye számvevőségéhez.⁴⁶

Szurdi András MÁV váltókezelő. A háború előtt a felvidéki Oroszka (Bars vm.) községben teljesített szolgálatot. Itt születtek meg gyermekei: Mária 1912. július 31-én, Béla 1915. május 2-án, Irén 1916. június 23-án. Az összeomlás után a család rövid időre szétszakadt. A felesége 4 családtagjával 1921. szeptember 17-én Szobra érkezett vonattal. Utána rövid idő múlva Nagyorosziba (Nógrád vm.) költöztették őket. A férj nem sokára követte a családot. 1922 elején már együtt érkeztek Kecelre. Szurdi Andrást Kecel és Kiskőrös között helyezték el egy őrházban. Váltókezelőként itt dolgozott egy ideig a Kiskőrös-Kalocsa vasútvonalon. A gyerekek a kiskőrösi állami elemi iskolába jártak tanulni. A család csak rövid ideig tartózkodott itt, mert a családfőt 1923-ban áthelyezték az Esztergom megyei Süttőre.⁴⁷

Jung Károly földműves a Délvidékről érkezett. Fia, János 1913. szeptember 5-én született meg Cservenkán (Bács-Bodrog vm.). Német anyanyelvűek voltak, de úgy érezték, nem akarnak szerb uralom alatt élni. Kiskőrös és Kecel között, egy tanyán telepedtek le. A fiút 1923-ban beírták a kiskőrösi állami elemi iskolába tanulni. Az akkori közlekedési viszonyok miatt az apa a fiát Glósz Gézáné gondoskodása alá helyezte. Ott lakott náluk. Csak pár évig tanult itt, mert végül a keceli iskolában fejezte be alapfokú tanulmányait.⁴⁸

Scheifler Ede MÁV állomásfelügyelő. Iskoláit Szabadkán és Újvidéken végezte, MÁV szolgálatba 1906-ban lépett Szabadkán, majd Újpalánkán dolgozott, később Délegyházán, Harasztin, Soroksáron, Ferencvárosi pályaudvaron. 1913-ban Bácsalmásra helyezték. Itt született fia, Gyula Ödön 1914. július 30-án. A háború kitörése után a szerb

fronton harcolt, mint őrmester szerelt le. Két öccse hősi halált halt. Az összeomlás után Kiskőrösön, majd Öregcsertőn teljesített szolgálatot. 1920 és 1922 között a kiskőrösi állami elemi iskolában tanult a fia. 1926-tól a kiskunhalasi állomás elöljárója volt.⁴⁹

Streicher György vendéglős. 1914-ben Kiskőrösön élt. Itt született Aurél fia szeptember 5-én. A háború idején Palicsra (Bács-Bodrog vm.) költöztek, a gyermek ott kezdte meg a tanulást a helyi iskolában. 1922-ben költöztek át Kiskőrösre. Ekkor írták be a kiskőrösi állami elemi iskolába.⁵⁰

Albrecht Lajos vasesztorgályos. Apja Albrecht Lajos államvasúti főmozdonyvezető, anyja Gadányi Erzsébet (meghalt Budapesten 1898. január 14-én) volt, Budapesten éltek. Albrecht Lajos a Délvidékre költözött. 1915. március 19-én született meg Szabadkán József nevű fia. Az összeomlás után Kiskőrösre kerültek. A testvérénél, Albrecht Gizella MÁV pénztárosnál laktak a pályaudvaron. Az 1921-es tanévben a kiskőrösi állami elemi iskola tanulója volt a fia.⁵¹

Bakkay Gyula járásbíró. Régi nemesi családból származott. Körösmezőn (Máramaros vm.) született. Apja Bakkay Ignác kincstári főerdőr, anyja Vizauer Julianna. 11 gyermekük maradt életben: Mária (Saub Imre tanító özvegye), Lujza (Szabó János kéményseprő m. özvegye), Kálmán rk. plébános, Miklós ny. erdőőr, Katalin (Lalmer Gyula erdőőr özvegye), Gyula járásbírósi elnök, Béla költő és tanár, Erzsébet postaelnök, Rezső ny. vasutas, László járásbíró és Vilma Kalenyuk városi jegyző neje). A családhoz tartozott Bakkay József erdőmérnök, aki Kecskeméten lakott és a bugaci fásítás úttörője volt.

Bakkay Gyula a középiskoláit Szatmárnémetiben a Római Katolikus Főgimnáziumban végezte. Itt érettségizett 1904-ben. 1909-

ben Halmiban királyi járásbírói díjtalan joggyakornokként említik.

1911-ben, mint szatmári törvényszéki joggyakornokokat a szatmárnémeti királyi törvényszékhez jegyzővé nevezték ki. 1912-ben is ebben a munkakörben dolgozott. 1913-ban Budapesten letette a bírói vizgát. Megnősült. Feleségül vette Dávid Nelli zongoratanárnőt.

1914-ben a háború kitörésének idején rögtön mozgósították. Bevonult a magyar királyi szatmári 12. gyalogezredhez. A II. zászlóalj 7. századánál kapott beosztást tartalékos hadnagyként. 1918-ban tartalékos főhadnagyként szerelik le. Kinevezték Alsójárára (Kolozs vm.) járásbírónak. Nem sokáig maradhatott hivatalában, mivel az impérium váltás miatt nem esküdött fel az új hatalomra. A család nem tudta együtt elhagyni Erdélyt. Bakkay Gyula 6 családtagjával 1921. március 10-én érkezett Budapestre. A felesége pedig két családtagjával együtt 1921. április 7-én érkezett meg Kiskőrösre. A család rövidesen újra egyesülhetett. Bakkay Gyulát 1922 elején ideiglenesen áthelyezték a kiskőrösi járásbíróshoz. Ez a rövidnek ígérkező Kiskőrösi elhelyezés végül éveket jelentett. Ebben az időszakban járásbíróként dolgozott itt. Az 1920-as évek második felében a szegedi járásbíróshoz, majd 1928-ban a békési járásbíróshoz elnökének nevezték ki.⁵²

Kálmánczy Jenő állatorvos. Kisvárdán született 1887. március 28-án Kupferstein Péter kisvárdai iparos és Weisz Eszter gyermekeként. A családfő 1899-ben magyarosította a saját és gyermekei: Jenő, Lujza, Ernő, Sarolta és Lajos nevét Kálmánczira. Kálmánczy Jenő középiskolai tanulmányait a nagykarolyi Kegyes Tanítórendi Katolikus Gimnáziumban végezte. 1905-ben érettségizett Budapesten az V. kerületi Magyar Királyi Állami Főgimnáziumban. 1910-ben,

⁴⁶ Nagybánya és Vidéke című újságban 1907-ben így jellemezték festészetét: „Majd Lende Béla művészi felfogással és sok érzéssel festett képeire esik pillantásom. Kellő távlatból tekintve, teljesen természetű ábrázolások. E képeken a különböző árnyalatú tónusok valósággal összeölelkeznek egyetlen fénytengerbe. Egyáltalán Lende festészetében sok férfiasan gyöngéd hangulat rejlik. Különben meglátszik rajta az orosz Trubejkow, az olasz Rossó és a francia Bartholome festészeti irányának» secessionista-iskola «néven egyesített befolyása.” Nagybánya és Vidéke, 1907 (33. évfolyam, 1-52. szám) 1907-03-10 / 10. szám. Nagybányai Hírlap, 1908 (1. évfolyam, 1-50. szám) 1908-05-17 / 18. szám. Nagybánya, 1904 (2. évfolyam, 27-52. szám) 1904-10-06 / 40. szám. Nagybánya, 1910 (8. évfolyam, 22-52. szám) 1910-08-04 / 31. szám. Nagybánya, 1905 (3. évfolyam, 1-26. szám) 1905-06-15 / 24. szám. Nagybánya, 1908 (6. évfolyam, 1-26. szám) 1908-01-16 / 3. szám. Kiskun-Halas Helyi Értesítője, 1924 (24. évfolyam, 1-105. szám) 1924-07-12 / 56. szám. Nagybánya, 1906 (3. évfolyam, 27-52. szám) 1906-10-18 / 42. szám. Pénzügyi Közlöny, 1901. Pénzügyi Közlöny, 1911. Pénzügyi Közlöny, 1911. Kiskőrösi Hírlap. Budapesti Közlöny, 1921. szeptember (55. évfolyam, 194-218. szám).

⁴⁷ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója. Dékány István: Trianon árvái.

⁴⁸ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója 1922-23.

⁴⁹ Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára, második körzet (Budapest, 1930). Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója 1920-21, 1921-22.

⁵⁰ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója 1922-23.

⁵¹ Kiskőrösi állami elemi iskola előmeneteli és mulasztási naplója 1921-22.

⁵² Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára - Személyes Ügyek, 1918 (45. évfolyam, 127-188. szám). Heti Szemle, 1913. (22. évfolyam, 1-53. szám) 1913-07-02 / 27. szám. Heti Szemle, 1903. (12. évfolyam, 1-51. szám) 1903-10-14 / 42. szám. Nagykároly és Érmellék, 1911 (2. évfolyam, 1-53. szám) 1911-07-01 / 27. szám. Szeghalmy Gyula: Felvidék (Budapest, Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, 1940). Dékány István: Trianon árvái. Kiskunhalas Helyi Értesítője, 1928 (28. évfolyam, 1-104. szám) 1928-10-03 / 79. szám. Budapesti Közlöny, 1922. május (56. évfolyam, 101-124. szám) 1922-05-16 / 112. szám. Deseő Lajos: A m. kir. szatmári 12. gyalogezred, valamint menet- és népfelkelő ezredeinek története. Bakkay Gyula felesége Alsójárára született 1899. május 22-én.

mint végzett állatorvis Mátészalkán telepedett le. 1911-ben kihirdették állatorvosi oklevelét Szatmár vármegyében. Még ebben az évben Somogy megyébe megy, s Erdőcsokonynán magán állatorvos lesz. Ez a „kirucanás” nem lehetett elég sikeres, mert 1912 első felében községi állatorvos Temeshidegkúton, majd az államhoz nevezték ki. 1912 elején Kálmánczi Jenő községi állatorvost ideiglenes minőségű, díjtalan magyar királyi állatorvosgyakornokká kinevezték a sátorlajújhelyi törvényhatósági magyar királyi állatorvoshoz. Még ebben az évben, mint magyar királyi állatorvosgyakornokot Sátorlajújhelyről Kiszuczajhelyre (Trencsén vm.) helyezték át. 1914-ben Budapesten tartózkodik. Az első világháború alatt, mint népfelkelő alállatorvos szolgált. 1915-ben A m. kir. földművelésügyi miniszter segélydíjas magyar királyi állatorvosgyakornokká nevezte ki. 1916-ban (kiszuczajhelyi illetőségű), mint okleveles állatorvos a folyó évi

május hónapban tartott állatorvosi tisztvizsgán az 1900. évi XVII. t.-c. 4. §-ában előirt képesítő-bizonyítványt megszerezte. Megnősült, feleségül vette Janicsár Rózsát. 1919. január 19-én született meg Mátészalkán Emma lánya. Az összeomlás után nem tette le az esküt az új hatalomra. 1921 legelején Érsekújvárról Kiskőrösre helyezték. 1921. május 24-én a Sopron megyei Iván községbe irányították. A csepregi járás m. kir. állatorvosa lett. Utána Budapestre került, majd 1923-ban újra Kiskőrösre helyezték. 1940-ig a kiskőrösi járás állatorvosa volt. 1935-ben a magyar királyi földművelésügyi miniszter előterjesztésére Horthy Miklós főállatorvosi címet adományozott neki. 1940. december 18-án a földművelésügyi miniszter Kiskőrösről Gönyűre helyezte át, és az ottani m. kir. belépőállomás vezetésével bízta meg.⁵³

losonczy Kármán Elemér hivatalnok járásbírói irodafőtiszt, telekkönyvvezető. Felvidéki református nemesi családból

származott. Ebből a családból származott a Losoncon élő Kármán József, akit az európai szintű magyar próza, esszé és novella megteremtőjeként tartunk számon. 1881. július 22-én született Újvidéken Kármán János ügyvéd és Eichard Karolina gyermekeként. Édesapját korán elveszítette. Újvidéken halt meg 1886. május 1-jén. Középiskolai tanulmányait az újvidéki Katolikus Gimnáziumban végezte. 1900-ban lépett állami szolgálatba s a titeli járásbírósnál teljesített szolgálatot. 1907-ben a perlaszi királyi járásbírósnál telekkönyvvezetője volt. Az első világháború kitörése után bevonult a 6 újvidéki gyalogezredhez vonult Péterváradra. Belgrádban és Uzsicén teljesített szolgálatot. Szolgálati elismerésül arany érdemkeresztet és szolgálati vaskeresztet kapott. Felesége Welker Rozália volt. 6 gyermeke született. Titelben: Rózsa 1907. január 20-án, Julianna Irma Lídia 1908. november 4-én, Irén 1912. március 5-én, Sára Sarolta 1913. március 2-án, esküdött fel a szerb hatalomra, ezért elveszítette az állását. 1920-ban Kisszállásra költöztek, majd rövidesen Kiskőrösre települtek át. Testvérei: Zoltán, Géza, Constanca és Irén a Délvidéken maradtak. Kármán Elemért a kiskőrösi járásbírósnál telekkönyvvezetőjének nevezték ki. Itt dolgozott nyugalomba vonulásig. Édesanyja Kiskőrösön halt meg 1923. augusztus 13-án. A feleségével még hosszú, békés éveket töltöttek együtt Kiskőrösön. Welker Rozália 1966. június 30-án halt meg Kiskőrösön, a férje hat év múlva követte. Kármán Elemér 1969. szeptember 27-én hunyt el településünkön. A kiskőrösi evangélikus temetőben temették el őket.⁵⁴

Kiskőrösi katolikusok a harmincas években, alul középen Borsai István plébános (PSVK HGY)

Bella Tibor Zoltán

⁵³ Az apja Kisvárdán halt meg 1912. december 29-én, 49 éves korában. A lánya, Emma később Erdőtelken, Kiskőrösön is tanított. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja, 1941 (39. évfolyam, 1-52. szám) 1941-01-16 / 3. szám. Földmívelési értesítő, 1916 (27. évfolyam, 1-53. szám) 1916-06-11 / 24. szám. Budapesti Közlöny, 1899. március (33. évfolyam, 51-75. szám) 1899-03-25 / 71. szám. Kegyes tanítórendi katolikus gimnázium, Nagykároly, 1898. Szatmárvármegye Hivatalos Lapja, 1911 (9. évfolyam, 1-56. szám)

Somogy vármegye Hivatalos Lapja 1911. (30. évfolyam 1-52. szám) 1911-08-17 / 33. szám. Mátészalka, 1910 (2. évfolyam, 1-52. szám) 1910-09-09 / 36. szám. Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára, első körzet (Budapest, 1930). Földmívelési értesítő, 1936 (46. évfolyam, 1-24. szám) 1936-01-10 / 1. szám. Földmívelési értesítő, 1915 (26. évfolyam, 1-52. szám) 1915-05-23 / 21. szám. Földmívelési értesítő, 1912 (23. évfolyam, 1-52. szám) 1912-10-20 / 43. szám. Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára - Személyes Ügyek, 1917 (44. évfolyam, 1-85. szám) 1917-05-17 / 62. szám.

⁵⁴ Welker Rozália Cservenkán született 1879. november 12-én. Apja: Welker Henrik, anyja: Zenger Rozália. -Kármán Julianna Irma Lídia férje Kontra Gyula ev. tanító. Született: Szirk (Gömör-Kishont vm.), 1905. március 31. Lak: Szirk. Apja: András, anyja: Bartó Katalin. Házasságkötésük Kiskőrösön 1930. március 16-án volt. Kármán Róza férje Vágner Vilmos hajós hadnagy RK. Született: Rétság, 1900. augusztus 31. Lak: Budapest. Apja: Béla, anyja: Zalánfy Mária. Házasságkötés: Kiskőrös, 1929. február 9. Ő is Kiskőrösön halt meg 1973. január 24-én. Gyermekekük: Wágner Rózsa Mária Kiskőrösön született 1930. január 30-án. Magyarországi katolikus anyakönyvek, Kiskőrösi polgári anyakönyvek, Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára, első körzet (Budapest, 1930).

Két nyílt levél Jókai Mórhoz

Petőfi Sándor egész alakos kiskőrösi szobrának tárgyalása kapcsán érdemes felidézniünk egy korántsem hétköznapi történetet, amely a segesvári Petőfi szobor felállításának évében, 1897-ben esett meg. Ebben az időben szintén napirendre került egy ércszoborra való gyűjtési kísérlet, ezt azonban nem a kiskőrösiek, hanem a kiskunhalasiak kezdeményezték. A szoborállítás gondolatát Gyurcsovec Gusztáv halasi segédjegyző vetette fel, nem éppen kedves szavak kíséretében: kiskőrösi látogatását követően az 1861-ben készült Gerenday féle alkotást nemes egyszerűséggel „kőloznak”, „Calpe és Abyla gibraltári szikláira emlékeztető valaminek” titulálta. Véleménye szerint egy, az egész vármegyét megmozgató adománygyűjtéssel kellett volna segíteni Kiskőrösön, hogy új szobrot készíthessen Petőfinek, ehhez pedig ő maga 10 korona összeggel hozzá is járult.¹ A *Halas és Kis Kőrös* című helyi lap főszerkesztője, a halasi csipke egyik megteremtője, Dékány Árpád² gyorsan magáévá is tette a nemes gondolatot, s a következő lapszámban ez ügyben nem másra címzett nyílt levelet, mint Jókai Mórhoz. Ebben az írásban a főszerkesztő felkérte az írófejedelmet, hogy álljon az új gyűjtés élére:

„Nyílt levél Jókai Mórhoz!

Méltóságos uram! E szerény lap múlt számában egy eszme látott napvilágot, s hogy az testté váljon legalkalmasabbnak látszott önhöz fordulni, önhöz, aki leghivatottabb ahhoz, hogy a fundamentumot ez eszme keresztülteléhez lerakja. A halhatatlan nevű lantos, a szabadsághős, a nemzet dicsőült mártírjának eleste helyén emléket emel a kegyelet, ott díszlemez a pompás főváros egyik legszebb helyén az ércszobor, és íme, születési helyét mi jelzi más, mint éktelen kötömgem tetején formátlan alakokkal, s pálmák, babérlombok helyett paréj, csalán lepi környékét. Szégyenpír lepi az arcát annak, aki ihlettel, kegyeletes szívvel lép a helyre, midőn ez állapotokat szemléli. Hát csak ennyi kegyelettel tartozik a magyar az iránt, ki kobza zendítésével, hangja csengésével millióknak szemét fölnyitja? Hát csak ennyi hálával van eltelve a magyar az iránt, aki elhagyva családját, otthonát, mindenét, harcba ment, hogy szent szabadságért, magyarok országáért küzdjön, s ott haljon meg, fényes halállal?

Hát csak ennyi elismeréssel van a magyar az iránt, aki ragyogó tollával nemcsak a magyar nemzetet, hanem világot hódított? A köl-

Dékány Árpád, a lap kiskunhalasi főszerkesztője (Internet)

tő, a hős, a mártír, egykor a nemzet bálványja születése helyén csak gazzal fedett otromba emberi alakhoz nem is hasonló kőszobrot érdemel! Nem, a nemzet nem lehet hálátlan... a magyar tudni fogja a köteleességét!

A halhatatlan zseni születési helyét meg kell jelölniünk, még pedig méltón ő hozzá és méltóan a nemzethez, amelyért ő élt és holt. Ez emlék fundamentumának a lerakásához kérjük fel önt, a magyar írók mesterét, a halhatatlan bajtársát, kebelbarátját: bölcs belátása és fennkölt szelleme szerint rakja le az első követ, annál is inkább, mert a mai élők között ön az, aki Petőfi Sándornak értékét leginkább ismeri.

Dékány Árpád³

Dékány természetesen tudhatott 1880. október 17-ről, amikor is a szülőház megvásárlását követően Jókai ellátogatott Kiskőrösre, és az Írók és Művészek Társasága nevében szép beszédben vette birtokba a nádfedeles épületet. Talán ezért is fogalmazódott meg benne a gondolat, hogy hozzá forduljon. 17 évvel a nagy események után azonban csatlakoznia kellett, hiába várt, felhívására egy hónap elteltével sem érkezett válasz.

Ekkor újabb nyílt levél jelent meg a lap címlapján, immár aláírás nélkül, az „elszigetelt kiskőrösi tót magyarok” nevében. Ez utóbbi már markánsan különbözött a fent hivatkozott társától. A csalódottság mellett egyértelműen a sértettség és a gúny dominált benne, sőt, még a személyeskedés is

Jókai Mór második feleségével, Nagy Bellával (Internet)

¹ Gyurcsovec Gusztáv: Nemzeti missiók. In: Halas és Kis Kőrös, 1897. május 2. 1. o.

² Dékány Árpád (1861-1933): Iparművész, a kiskunhalasi református gimnázium tanára, lapszerkesztő. A halasi csipke egyik megteremtője, ő tervezte a csipkéket, amelyeket Markovits Mária készített el rajzai alapján.

³ Halas és Kis Kőrös, 1897. május 9. 1. o.

megjelent benne. A jelzés tanúsága szerint a levél végéről a cenzúra 10 sort töröltetett:

„Második levél Jókay (sic!) Mórhoz.

Méltóságos Uram!

Lapunk nyílt levélben fordult Méltóságodhoz, hogy egy lelkes hazafias mozgalomnak élére állni s ragyogó tollával a fő és székváros napilapjainak egyikében a mi hazafias célokért még lelkesedni tudó magyar közönségünkhöz fordulni méltóztassék. Mondhatom őszintén, a várakozása az itteni közönségnek igen lázas volt — ki biztosra vette, hogy koszorús költőnk koszorús kebelbarátja és társa, mint mindig, úgy ez alkalommal is meg fogja tenni kötelességét, de fájdalom, a várakozást keserű csalódás követte, s mondhatjuk mi elszigetelt kiskőrösi tót magyarok:

»Epedve nézünk a távol hazára,

Esengve várunk egy üdvözlét,

Míg ott talán rég elfeledtek.

És úgy vagyunk, mint aki hön szeretve,

A kedvest várni éjeket virraszt,

Még az vetélytársainak karjain.

Mindent feledve, csókban kéjeleg.«

Hja! Káros, immoralis korszak és atmoszférában élünk. Méltóságod sem gondolta, hogy Karcag után jó a főrendek háza! — — —

Pedig mi azon szent meggyőződésben voltunk, hogy az, ki a nemzet kegyeletéből még életében kivieszi a maga részét, 100 ropogós ezres erejéig — a hazaszeretet és szabadság legnagyobb lantosának is juttat belőle legalább — — — — —

10 sort [ti. törölt a cenzúra].

Nemo²⁴

Anélkül, hogy bővebben kommentálnánk a fenti írást, annyit mindenesetre célszerű megjegyeznünk, hogy korántsem biztos, hogy ez a vidéki hetilapban megjelent felhívás egyáltalán eljutott a címzetthez. Illetve az sem elhanyagolható tény, hogy az 1897-es év tavasza jelentős változást hozott a 74 éves írófejedelem életébe, hiszen ekkor ismerkedett meg azzal a 18 éves Grósz (később Nagy) Bellával, akit két év múlva feleségül is vett, hangos közfelháborodás közepette. Megismerkedésüket követően leginkább a színésznőnek készülő ifjú hölgy karrierjét egyengette, szerepeket szerzett neki, s nem biztos, hogy a kiskőrösi Petőfi szoborra való gyűjtés lett volna a legfontosabb dolog számára ekkoriban.⁵ Azonban nemcsak Jókai, de más sem igen igyekezett felajánlást tenni, így az adakozás meg is akadt Gyurcsovec segédjegyző 10 koronájánál.

Turán István

Miről írt a helyi sajtó 100 évvel ezelőtt?

Egy rendes sajtótermék általában rendelkezik lapszemle rovattal, ennek mintáján pedig mi is megpróbálkozunk egy múltbeli eseményeket a korabeli nyomtatott sajtón keresztül bemutató állandó fejezettel, ahol az országos és a helyi lapok hasábjain megjelent cikkek és rövidhírek is terítékre kerülnek. Érdekes megfigyelni rajtuk keresztül nemcsak az éppen aktuális témákat, eseményeket, de a korabeli nyelvezetet, vagy az elmúlt száz esztendőben alaposan megváltozott újságírást, mind a stílust, mind az etikát tekintve. Az egyes bemutatott írásokat a közérthetőség kedvéért mai nyelvre ültetjük át, illetve ahol szükséges, a végén megjegyzéssel látunk el.

»[...] – **Pénzbüntetések és vagyontárgyak visszatérítése.** A kormány elrendelte, hogy a vörös uralom idején kiszabott pénzbüntetéseket egyötödrészben és az egyéb módon lefoglalt vagyontárgyakat visszatérítsék. Tudvalevőleg a kiskőrösi forradalmi törvényszék által kiszabott pénzbüntetések nagy részét Kiskőrös község pénztára, később pedig a Kiskőrösi Takarékpénztár vételezte be. Mindenesetre kívánatos, hogy a hatósági vizsgálat állapítsa meg, hogy ezek a büntetéspénzek hová és mire fordítottak, mert a bitorló uralom exponensei által jogtalanul elítéltek méltán elvárhatják, hogy a tőlük kiszarolt tekintélyes pénzeknek legalább egy részéhez hozzájussanak.»

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. július 4-i számában/

»[...] – **Polgári iskolánk fejlesztése.** A helybeli polgárság áldozatkészségével létesített és az elmúlt évig szerető gondnal ápoltt polgári iskola csak nemrég foglalta el Kossuth utca tengelyében emelt díszépületben saját otthonát. Az intézetet csakhamar átvette az állam s élére Kiss Gábor mostani igazgatót állította, aki hivatalba lépésének első percétől kezdve a kiváló pedagógus érzékével igyekezett az iskola nívóját fejleszteni és a modern tanítási technika minden erkölcsével felszerelni. Ugyancsak az ő ügybuzgóságának és utánajárásának köszönhetjük, hogy a kultuszminisztérium legutóbb a kiskőrösi állami polgári iskolának nyolcosztályúvá való fokozatos fejlesztését elrendelte.»

Megjegyzés: Utóbbira végül nem került sor.

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. július 25-i számában/

»[...] – **Új vasútállomás.** A magyar államvasutak igazgatósága már régebb óta elhatározta Kiskőrösön új állomásépület és raktárak építését, valamint a pályaudvar kibővítését. Úgy látszik, ez a régi terv közel van a megvalósuláshoz. Már hozzá is fogtak a rakpart és a

raktárak építéséhez, s máris nagy mennyiségű építőanyag van felhalmozva a pályaudvaron.»

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. augusztus 1-i számában/

»[...] **A vörös ünnep fényképekben.** Tavaly a vörös májust egész Kiskőrös megünnepelte. A munkástanács, a vörös őrség, és minden vörös néven nevezett hivatalos és társadalmi alakulatok a tanácsköztársaság kiküldött exponenseivel az élükön, vidáman, kitörő lelkesedéssel; az intelligens elemek többsége, a nép józanabb része, s a polgárság pedig komoran, lelkében a becsületes hazafi sötét aggodalmával. Mindamellet zúgott a muzsika, dübörgött a zajos ováció. Volt aki dirigálja a proletár énekkart, amikor harsogva intonálta végig a Kossuth utcán a vörös indulót, sőt, még olyan is került az egyik községi tisztviselő személyében, aki sikerült fényképfelvételekben örökítette meg a telivér vörös ünnep kiemelkedőbb mozzanatait. Lapunk a letűnt vörös éra kiskőrösi szereplésére vonatkozó minden adatot muzeális célokra összegyűjteni óhajtván felkérjük a közönséget, hogy a fent jelzett képekből egy-egy példányt lapunk kiadóhivatalának költségmegtérítés ellenében mielőbb beszolgáltatni szíveskedjenek.»

Megjegyzés: Sajnos a fényképek közül egynek sem ismerjük a sorsát.

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. augusztus 8-i számában/

»[...] – **Gazdátlan ló.** Múlt hó hajnalban Kiskőrösön a csapási ménesnél egy világos pejkanca lovat, nyakán balról M. bélyeg, két első lába vasalt, fogtak fel. A gazdátlan ló tulajdonosa jelentkezzék a községi elöljáróság-nál.»

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. augusztus 8-i számában/

»[...] **A közigazgatási hatóság,** mint büntető bíróság ezúton figyelmezteti a közönséget, hogy a kerékpárral közutakon és köz-

⁴ Halas és Kis Kőrös, 1897. június 6.

⁵ Jókai második házassága. Forrás: <https://irodalmijelen.hu/05242013-0951/jokai-masodik-hazassaga> Utolsó letöltés: 2020. július 7. 10:58.

tereken való szabályozás tárgyában kiadott 42.159/1897. sz. belügyminiszeri rendelet értelmében a gyalogutakon kerékpározni, bárhol meg nem engedett sebességgel haladni, mások vagyónát és testi épségét veszélyeztetni tilos, annál is inkább, mert a hivatkozott rendelet annak áthágása 8 napig terjedő elzárás és 200 korona pénzbüntetést szab ki. Miután a szabálytalan kerékpározással elkövetett kihágások már tűrhetetlenné kezdenek válni, a rendőri büntető bíróság a feljelentett esetben a legszigorúbban fog eljárni.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. augusztus 8-i számában/

„[...] **Képviselőnk beszámolója.** Meskó Zoltán honvédelmi államtitkár, a kiskőrösi választókerület országgyűlési képviselője, többszörös elhalasztás után folyó hó 8-án és 9-én mondotta el beszámoló beszédét Kiskőrösön és Kecelen. Az államtitkár-képviselőt mindkét helyen bensőségteljes őszinte lelkesedéssel fogadták, és hosszú kocsisor kísérte be a községekbe. [...] Általános feltűnést keltett a zsidókérdésben kifejtett nyílt állásfoglalása, melyben amellett, hogy a kérdés megoldásában bölcs mérsékletet és a legmesszebb menő politikai körülményt javasolt, kereken kimondotta, hogy ő a maga részéről mindig többre becsül egy hazafias, derek, becsületes zsidót, mint egy erkölcstelen, mindenre kapható keresztény embert.”

Megjegyzés: Meskó Zoltán bő tíz évvel később mégis a náci ideológia felé fordult, nem véletlenül nevezték képviselőtársai „Hitler Zoltánnak.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. augusztus 15-i számában/

„[...] – **Iparosok nyári mulatsága.** A Kiskőrösi Keresztény Iparos Olvasó Egylet előbb a románok, később a nemzeti hadsereg céljaira igénybe vett piactéri házát [ti. Argauer féle ház] eredeti rendeltetésének visszakapván, az összes helyiségeket folyó hó 8-án este sikerült táncmultság keretében újból megnyitotta. A mulatságon a helybeli iparosság csaknem teljes számban részt vett.”

/Megjelent a Kiskőrös és Járása című hetilap 1920. augusztus 15-i számában/

„[...] **Épül már a kettős vágány.** A Budapest-kiskőrösi kettős vágány építkezési munkálataiból végre valahára mi is látunk már valamit. A MÁV igazgatóságának az építkezések fogantatására kiküldött műszaki közegei úgy látszik komolyan hozzá láttak az építési program lehető gyors lebonyolításához. [...] Kiskőrös határában ezek a munkálatok szakaszonként bonyolítottatnak le, s ez az oka

annak, hogy az aláépítményi munkálatoknál helyenként kisebb-nagyobb megszakítások mutatkoznak. [...] Rövidesen valamennyi útszakasz kiépítésére sor kerül.”

Megjegyzés: Forráshiány következtében az építés végül megakadt, a már elkészült szakaszokon a síneket felszedték.

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. július 4-i számában/

„[...] **A botbüntetés.** Az árdrágítók letörését célozza a botbüntetés. Jövőben az árdrágítók neveit elrettentő például kénytelenek leszünk nyilvánosságra hozni.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. július 11-i számában/

„[...] **Jönnék a szibériai hadifoglyok.** A sors kegyetlen öklétől sújtott szibériai hadifoglyainknak is ütött a szabadulás boldog órája. Lassan bár, de egyre jönnek. A csütörtökön du. a nyugati pályaudvarra megérkezett 100 szibériai hadifogollyal együtt jött meg ifj. Szaszler Frigyes orvostanhallgató is, aki azonban sajnos még ott hagyta azokat, akiket anynyira várunk: Vékony Gabit, Szabolcs Gyulát, Zsigmond Ferencet, Szlanka Pált, és a többi kiskőrösi véreinket.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. július 25-i számában/

„[...] **Tatarozzák az evangélikus iskolát.** Bizony rá is fér már egy kis javítás az iskola ódon épületére. Hosszú időn keresztül nem iskola, hanem kaszárnya volt, s amit tönkre nem tettek a vörösök, azt alaposan elvégezték az oláhok. A padokat feltűzelték, a tantermet bepiszkolták, a szép tágas udvarból valóságos szemétdombot csináltak.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. augusztus 1-i számában/

„[...] **Szinte lehetetlen,** de sajnos úgy áll a dolog, hogy a budapesti piac sokkal olcsóbb, mint a kiskőrösi. Nem csak a húsrak alacsonyabbak, hanem a zsír, szalonna, gyümölcs szintén jóval olcsóbb, mint Kiskőrösön, ahol nem csak fogyasztók, de termelők is laknak. Hogy meddig fog tartani ez az egészségtelen állapot, nem tudjuk, de már igazán sok, amit termelőink elkövetnek a szegény fogyasztókkal szemben. Úgy látszik a kapzsiság, a pénzvágy minden emberies gondolkozást kiirtott a termelők szívéből! No-no! Jó lesz vigyázni, mert hiszen a fák sem nőnek az égig, s elvégre a fogyasztók türelme is egyszer majd elfogy.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. augusztus 8-i számában/

„[...] **Egyetlen fürdőnk lenne.** Büdös tó, melynek bőséges vizét, amely oly kellemes menedéket ad a nyári tikkasztó napokon Kiskőrös és Soltvadkert fürdőző közönségének, mint halljuk, lelkiismeretlen, törvényt, rendeletet nem ismerő, de tudni sem akaró emberek kenderáztatással megfertőzik, hogy a nem éppen sikerült elnevezésnek – a „büdös” jelzőnek – valamiképp érvényt szerezzenek. A hatóság a megfelelő intézkedéseket már megtette.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. augusztus 15-i számában/

„[...] **A keresztény kurzus** nagyobb dicsőségére vasárnap minden hivatal, minden nyilvános hely tömve van (a templomok kivételével), a magát kereszténynek nevező publikum lőt-fut, végzi dolgait, mintha nem is volna ünnep, a testi pihenésre, magába szállásra. a lelki erősödére szánt hetedik, megszentelt nap.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. augusztus 22-i számában/

„[...] **Piaci árak.** Jóleső érzéssel állapítjuk meg, hogy a piaci árak rohamosan esnek lefelé. Ha így haladunk, nemsokára normális viszonyok lesznek a piacon. Az ipari cikkekben is már érezhető az áresés, amely természetes folyamánya az élelmi cikkek olcsóbbodásának.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. augusztus 22-i számában/

„[...] **Gyűjtés a hadifoglyok hazahozatalára.** A még fogságban lévő hadifoglyok hazahozatalára Kiskőrösön is gyűjtést rendeztek. A gyűjtést gyűjtőbizottságok teljesítik házról házra, tanyáról tanyára járva. Remélhető, hogy e nemes cél elől senki sem zárkózik el.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. augusztus 29-i számában/

„[...] **A községünkben állomásozó** hu-szárság részére Szent István ünnepe alkalmával 166 liter bort gyűjtöttek össze. Szeretnők, ha a katonáink iránt megnyilvánult figyelem többször is megismétlődne.”

/Megjelent a Kiskőrösi Hírlap című hetilap 1920. augusztus 29-i számában/

